

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Jeseničnik

Legitimnost in legalnost napada mednarodnih koalicijskih sil na Irak

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Jeseničnik
Mentor: doc. dr. Milan Brglez
Somentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Legitimnost in legalnost napada mednarodnih koalicijskih sil na Irak

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Hvala mentorju dr. Milanu Brglezu in somentorju dr. Iztoku Prezelju za njuno pomoč, razumevanje in strokovne nasvete.

Hvala tudi družini in Janu, ki so verjeli vame in me podpirali na moji poti do diplome. Brez vas mi ne bi uspelo.

Legitimnost in legalnost napada mednarodnih koalicijskih sil na Irak

Po 11. septembru je bil cilj ameriške politike jasno zastavljen: boj proti terorizmu. ZDA so najprej krenile nad Afganistan, sedež Al Kaide, odgovorne za terorističen napad na Ameriko. Istočasno pa so ZDA imele še eno agendo – pod okriljem boja proti terorizmu obračunati s svojim starim sovražnikom, Irakom. Pod pretvezo, da se v Iraku skriva orožje za masovno uničenje, so iskale podporo svetovne javnosti in zaveznike. V VS niso našle zaveznika, saj je ameriški načrt kršil določila mednarodnega prava in UL ZN. Kar naj bi bil kratkotrajen spopad, s prvotnim ciljem strmoglaviti diktatorski režim Sadama Huseina, se je sprevrglo v večletne boje in v nenehne nemire in boje v državi, ki trajajo še danes. Nobenega dvoma ni, da je bil napad ZDA in njenih zaveznikov na Irak nelegalen. Prav tako bi težko rekli, da je imel napad legitimne vzvode, saj ni imel podpore v svetovni javnosti, pa tudi začetna naklonjenost in hvaležnost iraškega ljudstva se je kmalu sprevrgla v nezadovoljstvo in razočaranje, saj vojni v Iraku ni videti konca.

Ključni pojmi: legitimnost, legalnost, Združeni narodi, ZDA, Irak.

Legitimate and legal aspects of the attack of the international coalition forces on Iraq

After 11th September the American goal was clear: fight against terrorism. The USA first retaliated against Afghanistan, the headquarters of Al Qaida, responsible for the terrorist attacks against America. The Americans had another agenda, to attack Iraq, their old enemy, under the pretence of fight against terrorism. Saying that there is weapons for mass destruction on Iraqi grounds, they were looking for allies. They found no support within the UN SC as the American plan to invade Iraq broke all the provisions of international law and the UN Charter. What was to be a short battle with the main goal to overthrow the dictatorship of Saddam Hussein, turned out to be a longterm war with continuous riots within the country, which last till this day. There is no doubt that the attack of the USA and the allied forces on Iraq was illegal. It would be difficult to say that the attack had any legitimate grounds, as it did not receive any public support, and even the initial gratitude of the Iraqi people turned into disappointment as the war in Iraq continues.

Key words: legitimacy, legality, United Nations, USA, Iraq.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	7
1 UVOD	8
2 LEGITIMNOST IN LEGALNOST V TEORIJI	12
2.1 LEGITIMNOST vs. LEGALNOST.....	12
2.2 VLOGA DRŽAV V MEDNARODNEM SISTEMU SKOZI RAZLIČNE TEORIJE.....	15
2.2.1 V ZAGOVOR LEGITIMNOSTI.....	15
2.2.2. V ZAGOVOR LEGALNOSTI.....	18
2.3 LEGITIMNOST vs. LEGALNOST TER VPRAŠANJE MEDNARODNE VARNOSTI.....	19
2.4 MEDNARODNO PRAVO.....	22
2.4.1 MEDNARODNO PRAVO IN ZDRUŽENI NARODI.....	22
2.4.2 PRAVICA DO SAMOOBRAMBE.....	25
2.4.3 ZDRUŽENI NARODI IN ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE.....	28
3 OKUPACIJA IRAKA – LEGITIMNOST IN LEGALNOST	32
3.1 MEDNARODNI BOJ PROTI TERORIZMU	33
3.2 11. SEPTEMBER.....	34
3.3. VLOGA MEDIJEV PO 11. SEPTEMBRU.....	34
3.4 OPERACIJA: IRAŠKA SVOBODA.....	35
3.4.1 POSTOPNO ZAOSTROVANJE.....	35
3.4.2 NAPAD.....	40
3.5 NAPAD NA IRAK IN LEGALNOST.....	41
3.6 NAPAD NA IRAK IN LEGITIMNOST.....	45
3.7 VPLIV INVAZIJE ZDA NA IRAK NA ODNOSE MED ZN IN ZDA.....	47

4 PRIMERJAVA LEGITIMNOSTI IN LEGALNOSTI NAPADA NA IRAK IN NAPADA NA KOSOVO TER AMERIŠKE OKUPACIJE IRAKA LETA 1990.....	50
4.1 ZALIVSKA VOJNA – IN NAPAD NA IRAK LETA 2003.....	50
4.1.1 ZALIVSKA VOJNA, ZDA IN ZN.....	51
4.1.2 NAPAD NA IRAK LETA 1991 IN LETA 2003 – PRIMERJAVA.....	54
4.2 NAPAD NA KOSOVO.....	57
4.2.1 ZAOSTROVANJE SITUACIJE NA KOSOVU.....	58
4.2.2 OFENZIVA NA KOSOVO – LEGALNA IN/ALI LEGITIMNA?.....	59
5 SKLEP.....	66
6 LITERATURA.....	70

SEZNAM KRATIC

DN	Društvo narodov
GS ZN	Generalna skupščina Združenih narodov
<i>ius ad bellum</i>	pravica do vojne
<i>ius in bello</i>	pravila vojskovanja
IAEA	International Atomic Energy Agency (Mednarodna agencija za jedrsko energijo)
KFOR	<i>NATO - led Kosovo Force</i> (NATO-ve sile na Kosovu)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
OZN	Organizacija združenih narodov
<i>sine qua non</i>	brez katerega ne bi
št.	številka
vs	<i>versus</i> (proti)
VS ZN	Varnostni svet Združenih narodov
ULZN	Ustanovna listina Združenih narodov
UNMIK	<i>United Nations Mission in Kosovo</i> (Misija ZN na Kosovu)
UNSCOM	United Nations Special Commission (Posebna komisija Združenih narodov)
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Svetovna Trgovska Organizacija)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

11. september je za Združene države Amerike pomenil prelomno točko in je popolnoma spremenil način, kako je Amerika dojemala svet. Prav tako se je 16 mesecev kasneje, natančneje marca 2003, s pričetkom Iraške vojne spremenilo stališče drugih držav do Amerike.

Ko so ZDA napadle Talibane in Al Kaido v Afganistanu, je bilo v svetu čutiti močno odobravanje ameriškega odgovora na teroristični napad z dne 11. septembra. Vendar pa so ZDA izgubile vsakršno podporo, ko so marca leta 2003 napadle Irak. Njihovi številni poskusi, da bi prepričali mednarodno skupnost in Varnostni svet Združenih narodov, da Irak pod vladavino Sadama Husseina predstavlja resno grožnjo ZDA in preostalemu svetu, so namreč vsi spodleteli. S svojeglavim dejanjem so ZDA postavile pod vprašanje vsa pravila, ki naj bi zagotavljala mednarodni mir in varnost.

Kljub vsemu je ZDA pod pretvezo boja proti terorizmu in pod pretvezo (zdaj je že več kot jasno, da je šlo za izmišljotino), da Iranci na svojih tleh skrivajo orožje za masovno uničenje, uspelo na svojo stran pridobiti številne zaveznike. Eno izmed vprašanj, ki je zaposlovalo mednarodno skupnost, je bilo, ali je šlo res za boj proti terorizmu ali pa za dolgo načrtovano zaroto ameriških naftnih družb in vojaško-industrijskega kompleksa.

V diplomskem delu sem se ukvarjala z vprašanjem legitimnosti in legalnosti napada ZDA in mednarodnih koalicijskih sil na Irak. V primeru legitimnega aspekta napada sem se osredotočila na specifične indikatorje legitimnosti, ki bi potrdili ali pa ovrgli trditev, da je bil napad ZDA in ameriških podpornic na Irak z legitimnega stališča nesporen. Legitimni indikatorji, ki sem jih raziskovala so bili naslednji:

- podpora ljudstva,
- podpora tuje javnosti,
- ter podpora javnosti v državi intervencije.

Pri iskanju odgovora na vprašanje, ali je bil napad na Irak legalen ali ne, sem se osredotočila na sledeča indikatorja:

- skladnost operacije z mednarodnim pravom,
- skladnost operacije s pravom oboroženih spopadov.

Za razumevanje sedanje situacije je bil nujen tudi vpogled v zgodovino samega odnosa med Irakom in ZDA ter ZDA in Združenimi narodi. Osredotočila sem se predvsem na obdobje pred vojno, to je pred 11. septembrom 2001 pa vse do 20. marca, ko so ZDA samovoljno napadle Irak. Vprašanje, ki sem ga postavila v ospredje, je, ali so ZDA s svojim ravnanjem kršile vsa načela legitimnosti in legalnosti ali pa jih mednarodna skupnost preostro obsoja.

V diplomskem delu sem poskušala najti odgovore na naslednja vprašanja:

- Ali lahko v primeru napada mednarodnih koalicijskih sil na čelu z ZDA govorimo o legalnosti, saj se je napad zgodil kljub nasprotovanju Varnostnega Sveta združenih narodov?
- Če ne, ali lahko potemtakem govorimo vsaj o legitimnem aspektu tega napada?
- Kako je spopad med ZDA in Irakom vplival na odnose med ZDA in ZN in odnose v mednarodni skupnosti nasploh?

Pri izdelavi naloge sem uporabljala neempirične metode raziskovanja.

- Interpretacija in analiza sekundarnih virov

Za predstavitev teorij o legitimnosti in legalnosti v prvem delu naloge sem uporabila metodo analize in razlage oz. tolmačenja različnih sekundarnih virov, in sicer predvsem funkcionalno ter deloma zgodovinsko. V okviru pojmovnoteoretskih izhodišč diplomske naloge sem se osredotočila na izbrano strokovno literaturo in znanstvene članke, s pomočjo katerih sem analizirala obstoječe študije in razlage konceptov obeh pojmov. S pomočjo te metode sem skušala razložiti, kako pojmujeemo legitimnost in legalnost, na podlagi česar sem potem skušala odgovoriti na zastavljena raziskovalna vprašanja. Za lažje razumevanje izbranega raziskovalnega problema sem porabila tudi časopisne in spletne vire.

- Interpretacija in analiza primarnih virov

V drugem delu sem poskušala razdelati vzgibe in razloge ter potek napada koalicijskih sil na Irak, pri čemer sem uporabila tudi številne primarne vire. S pomočjo primarnih virov sem skušala predvsem razložiti reagiranje VS ZN po terorističnem napadu na ZDA in kako so bila dejanja VS sprejeta s strani Amerike. Pri metodi analize primarnih virov sem analizirala različne mednarodne pogodbe, sklepe, resolucije in zakone, da bi nazorneje prikazala in opredelila raziskovalni problem in dodatno pojasnila stališča nekaterih akterjev v empiričnem delu diplomske naloge. Pri analizi primarnih virov mi je bila v pomoč Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (*Vienna Convention on the Law of Treaties*) iz leta 1969, ki je stopila v veljavo v začetku leta 1980. Zgoraj omenjena pogodba se ukvarja z meddržavnimi sporazumi in ponuja razlago, kako naj se ti sporazumi sklepajo in nenazadnje tudi interpretirajo. Pomembno vlogo pri slednjem imajo predvsem 31., 32. in 33. člen. 31. člen navaja glavna pravila, ki jih morajo države upoštevati pri interpretaciji določil sporazumov. Tako v 31. členu Dunajske konvencije o pogodbenem pravu lahko preberemo (31. člen, 1. odstavek): »Sporazum naj se razlaga v dobri veri in v skladu z običajnim pomenom, ki naj se nanaša na pogoje sporazuma v njihovem kontekstu in v luči njihovih ciljev in namenov«.

Pri razlagi sporazumov je potrebno upoštevati tudi same okoliščine njihovega nastanka (o čemer govori 32. člen), 33. člen pa poudarja, da je sporazume potrebno prevesti v vsaj 2 ali 3 dodatne jezike, pri čemer so sporazumi enako veljavni v vsakem izmed izbranih jezikov.

- Primerjalna analiza

V tretjem delu naloge pa sem s pomočjo primerjalne analize skušala odkriti kakšne, če sploh, so razlike v legitimnosti in legalnosti napada mednarodnih sil na Irak v 90-ih letih in na Kosovo ter ju poskušala primerjati z napadom na Irak iz leta 2003. Analizirala sem dogodke, ki so privedli do Zalivske vojne v Iraku leta 1991 in skušala razložiti, kako so bila v spopadu upoštevana načela legitimnosti in legalnosti. Podobno sem analizirala napad mednarodnih sil na Kosovo konec 90-ih let in skušala obrazložiti, ali lahko v tem primeru govorimo o upoštevanju načel legitimnosti in legalnosti.

Pri nalogi sem morala biti tudi pozorna, da sem strogo ločila med obema raziskovalnima pojmomoma, legitimnostjo in legalnostjo, saj se oba koncepta mnogokrat prekrivata oz. dopolnjujeta. Zato se ju v nadaljevanju natančneje konceptualno oz. teoretično lotevam in umeščam v kontekste mednarodnih odnosov, mednarodne varnosti in mednarodnega prava.

2 LEGITIMNOST IN LEGALNOST V TEORIJI

2.1 LEGITIMNOST vs. LEGALNOST

Da bi razumeli kompleksen odnos med legitimnostjo in legalnostjo, je pomembno razumeti, kakšno je pravzaprav razmerje med tema dvema terminoma, ki se pojavljata v teorijah o vlogi držav, demokraciji, pravu, mednarodnih organizacijah in podobno.

Izraz legitimnost je sestavljen iz dveh besed: *lex*, kar pomeni zakon, in *intimus*, kar pomeni notranji, najgloblji. Termin označuje predvsem zakonitost (vlade, dinastije) (Leksikon 1988, 559). Pri legitimnosti govorimo o notranjih doživetjih, o našem odnosu do nekega pojava, ki je lahko legitimen ali ne. Če govorimo o področju kolektivitete, se doživetja posameznikov npr. izrazijo v podpori oblasti oz. kritiki le-te. Pri legitimnosti gre predvsem za sprejemljivost, upravičenost, pravičnost nekega socialnega dejanja ali pa institucije. Če govorimo o legitimnosti neke oblasti, pomeni, da jo posameznik ali skupina posameznikov razume kot dobro, sprejemljivo, takšno torej, kakršno si želijo. Mnogi teoretiki vidijo legitimnost kot skupek najvišjih vrednot oz. načel, med katerimi je najpomembnejše načelo pravičnosti. Naravnopravne teorije so legitimnost utemeljevale celo na podlagi božje volje. Danes pa se legitimnost zrcali v vrednotah, kot so nediskriminacija, človekove pravice, enakopravnost ipd. (Cerar 2007).

Legitimnost pravzaprav prihaja iz prepričanja, da so oz. morajo biti dejanja države v skladu z zakonom, in sicer v smislu, da odobritev za dejanja prihaja s strani zakonite oblasti in da dejanja niso v nasprotju z zakoni in normami. Ne moremo mimo dejstva, da je legitimnost močno povezana z mnenji, kar v praksi pomeni, da so določena dejanja lahko nezakonita, v samem principu pa so lahko kljub temu legitima, če jih skupnost kot take sprejema.

Skozi zgodovino je imela legitimnost to vlogo, da je v družbo uvajala nekakšen socialni konsenz. Konsenz v tem primeru pomeni najprej strinjanje in sprejetje določenih norm ter nadalje strinjanje, kako se bodo te norme implementirale in hkrati tudi nadzorovale. Ne smemo pa enačiti legitimnosti in konsenza, saj bi potemtakem to pomenilo, da je pravzaprav vse, o čemer se določena skupina držav strinja, enostavno tudi legitimno (Clark 2005, 191).

Poleg konsenza so z legitimnostjo močno povezane tudi mednarodne norme, predvsem norme povezane z legalnostjo, moralno in ustavnostjo (Clark 2005, 207).

Če pogledamo, kako so legitimnost definirali pomembni teoretiki, ne moremo mimo Maxa Webra, ki je ločil tri oblike legitimnosti, katere izhajajo iz treh tipov družbenega delovanja, pri čemer vsako delovanje nudi poseben motiv za poslušnost. Sam motiv lahko temelji na emociji, običaju ali racionalnosti. Pri Webrovi definiciji legitimnosti gre za idealne tipe legitimnosti, saj niso bili nikdar uresničeni. Govorimo o (Gorenc 1990):

- karizmatični avtoriteti, kjer podrejenost izvira iz emocionalne predanosti podrejenih svojemu vodji, ki ima nadnaravne ali nadčloveške sposobnosti. Organizacijske strukture so tu nedoločene in težko govorimo o obstoju kakršnekoli hierarhije. Kot karizmatične avtoritete lahko označimo Jezusa Kristusa, Mohameda, Aleksandra Velikega, Napoleona, Adolfa Hitlerja in nenazadnje Fidela Castra. Sem bi nedvomno lahko šteli tudi Sadama Huseina;
- tradicionalni avtoriteti, ki temelji na verovanju v resničnost na osnovi določenega tradicionalnega statusa, ki se ponavadi podeduje (vladar – kralj). Pri podrejenih je moč opaziti občutek dolžnosti do njihovih nadrejenih. Kot primer lahko naštejemo fevdalni sistem v Evropi v času srednjega veka;
- racionalni ali zakonski avtoriteti, kjer legitimnost in kontrola temeljita na določenem zboru pravil. Tem pravilom se ne podrejamo zaradi tradicije ali karizme, ampak ker so ta pravila splošno sprejeta in uzakonjena. Tu je na primer govor o birokraciji.

Erling Klausen in Sweeting (Hanssen in Klausen 2007, 49) sta legitimnost opredelila kot podporo in odobravanje političnega sistema s strani ljudi, ki jih odločitve sistema obvezujejo.

Scharpf (Hanssen in Klausen 2007, 49) loči med dvema vrstama legitimnosti: legitimnostjo, ki je osnovana na vnosih, in legitimnostjo, ki je osnovana na rezultatih. Pri prvi legitimnosti izhaja iz možnosti politične izbire članov politične skupnosti, ki imajo možnost participacije in vplivanja na odločitve. Pri drugi pa se legitimnost doseže, ko se

v zadostni meri zagotavlja in izpolnjuje želje in potrebe skupnosti. Tu je participacija zgolj instrument za doseganje določenih ciljev.

Temu sta Kans in Heinelt (Hanssen in Klausen 2007, 49) dodala še eno vrsto legitimnosti. Le-ta se navezuje na transparenten proces političnega odločanja, kjer se jasno prepozna, kdo je tisti, ki sprejema odločitve in je zanje odgovoren pred javnostjo.

Po mnenju Doorna je zato legitimnost sposobnost družbenega ali političnega sistema, da razvija in vzdržuje splošno prepričanje o tem, da so obstoječi družbeni red in njegove glavne rešitve splošno primerni (Jelušič 1997, 40).

Pri pojmu legalnost pa v nasprotju ali kot v dopolnilo navedenega mislimo predvsem na zakonitost, pravnost nekega družbenega dejanja ali institucije, govorimo torej o pravu in zakonu kot pravnem aktu. Legalno ravnajo subjekti, ki se podrejajo splošno sprejetim zakonom družbe, v kateri živijo.

Če razumevanje legalnosti nadalje razširimo na mednarodni oder gre potemtakem za mednarodno pravo oz. zakonitost, kjer ne moremo mimo mednarodnih norm, ki so pomemben sestavni element mednarodne skupnosti. Peter in Brglez (2007, 824) navajata mnenje Vladimirja Benka, ki meni, kakor piše v *Sociologiji mednarodnih odnosov*, da so norme sestavni element mednarodne skupnosti, saj z njimi subjekti urejajo medsebojne odnose (Benko 2000, 133–4). Pri tem pa ne moremo mimo dejstva, da mednarodno pravo vpliva na politiko in obratno. Namreč mednarodno pravo v določeni meri vpliva na določanje smernic zunanje politike držav, prav tako pa ne moremo mimo mednarodnega prava v primeru razreševanja mednarodnih sporov (Benko 2000, 306).

V družbah, kjer pravo oz. pravne norme niso konsolidirane oz. se jih ne dojema kot ločene od drugih norm (političnih, verskih, moralnih), razlika med legitimnostjo in legalnostjo ni zaznavna. Oba pojma pomenita višjo zakonitost, ki predstavlja merilo sprejemljivosti družbenih dejanj (Cerar 2007). V demokratični družbi in pravnih državah, kjer govorimo o modernem pravu, pa se termina legitimnost in legalnost obravnavata ločeno. Tako npr. lahko rečemo, da so dejanja neke vlade legalna in legitimna – v skladu z zakonom in splošno sprejeta s strani državljanov, lahko so dejanja vlade legalna, pa hkrati nelegitimna, npr. če vlada prakticira zakon, ki ga večina prebivalstva ne podpira, ali pa govorimo, da so dejanja sicer legitimna, a nelegalna, npr. če vlada ravna po željah

državljanov, vendar pa pri tem krši zakone. V svojem članku Cerar zato pravi: »Ideal je seveda hkrati legalno in legitimno ravnanje oblastnih in drugih državnih in družbenih institucij ter vseh posameznikov, ki te institucije predstavljajo. Ker pa v praksi tega ideala večkrat ni mogoče uresničiti, se moramo v takšnih primerih odločiti, čemu dati prednost« (Cerar 2007).

V pravnih državah zahodnega sveta ni nobene dileme: vedno mora prevladati pravo, tudi če se s tem vlada ali njeni predstavniki zamerijo ljudstvu. V nasprotnem primeru bi kaj kmalu prišlo do nepravnega družbenega stanja, v katerem sta potem prevladujoča zgolj moč in vpliv. Po drugi strani pa v mednarodnem pravu obstaja določena dilema: mednarodno pravo je bilo sprejeto s strani posameznih držav z namenom, da bi s pomočjo mednarodnega prava vzdrževali mir in stabilnost na svetovnem odru. Pa vendar se države znajdejo v precepu, ko mednarodno pravo nasprotuje njihovim težnjam. Tako pride do dileme oz. konflikta med cilji posamične države in ovirami, ki jih na poti do cilja predstavljajo določila mednarodnega prava.

2.2 VLOGA DRŽAV V MEDNARODNEM SISTEMU SKOZI RAZLIČNE TEORIJE

Pojem legitimnost temelji na prepričanju, da so oz. morajo biti dejanja države v skladu z zakonom, in sicer v smislu, da odobritev za dejanja prihaja s strani zakonite oblasti in da dejanja niso v nasprotju z zakoni in normami. Vendar pa se je sama razlaga termina legitimnost spreminjala skozi čas. Da bi bolje razumeli moramo globlje razdelati, kako se je razumevanje legitimnosti razvijalo skozi različna obdobja in kako so termin razlagali zagovorniki specifičnih teorij.

2.2.1 V ZAGOVOR LEGITIMNOSTI

V človekovi naravi je že od nekdaj prisotno hlepenje po moči in vplivu. Države, ki jih vodijo ljudje, niso pri tem nobena izjema in zato je med njimi prisotno večno tekmovanje za nadvlado.

Od kod pravzaprav ta želja po moči in vplivu? Velesile so glavni akterji v mednarodnem sistemu in so se prisiljene gibati in odzivati na anarhično okolje, v katerem se nahajajo. Ko uporabimo izraz anarhija, s tem ni mišljen svet kaosa, ampak zgolj to, da v mednarodnem sistemu ni neke avtoritete, ki bi bila po vplivu nad državami (Mearsheimer 2007, 75). Vsaka država razpolaga z oboroženo vojaško silo in pomeni potencialno varnostno grožnjo drugim državam. Pri tem je težko razbrati, ali so države pripravljene to moč uporabiti za to, da spremenijo obstoječe razmerje moči, ali pa so zadovoljne z obstoječim stanjem. Najpomembnejši cilj posameznih držav je preživetje, zato ljubosumno bedijo nad svojo teritorialno integriteto in avtonimijo. Šele če so države dovolj sposobne, da si same zagotovijo preživetje, lahko sledijo tudi drugim ciljem. Ker so države racionalni akterji, so sposobne maksimizirati obete za svoje preživetje na podlagi skrbno preišljenih političnih strategij. Teoretik John J. Mearsheimer v svoji definiciji strukturnega realizma pravi: »V strahu pred drugimi državami in ob zavedanju, da delujejo v svetu, kjer je poudarjen koncept samopomoči, države kmalu spoznajo, da lahko preživijo le, če postanejo izredno močne« (Mearsheimer 2007, 74).

Pri tem gre za preprosto logiko: močnejša je država v primerjavi s svojimi tekmicami, manjša je možnost, da jo bodo slednje upale napasti. Sama struktura sistema sili velike države, da razmišljajo in ukrepajo tako, da se sproti prilagajajo obstoječim razmeram. Nekateri realisti celo zagovarjajo idejo, da bi morale države izkoristiti vsako priložnost, da povečajo svojo moč in vpliv, s čimer bodo dosegle najpomembnejši cilj: postati hegemon (Mearsheimer 2007, 75).

Realisti posamične države znotraj konflikta smatrajo kot avtonomne akterje. Kljub temu pa nekateri realisti hkrati priznavajo obstoj mednarodne hierarhije in hegemonije, pri čemer pa ni nobene razlage, kako je potemtakem razdeljen vpliv in kako oz. na kakšen način se ta vpliv uporablja. Hans Morgenthau je tako v svoji teoriji Politika med narodi trdil, da politiko vodijo zakoni, ki jih ustvarja človeška narava. V mednarodni politiki tako prevladujejo interesi definirani v smislu moči. Vsaka država zasleduje svoje nacionalne interese, ker je to pot do njene varnosti in preživetja (Baylis in Smith, 2005). Strukturni realisti na drugi strani trdijo, da je za države značilna določena stopnja suverenosti, pri čemer pa je moč med njimi neenakomerno porazdeljena. Waltz v svoji

teoriji mednarodne politike poudarja koncept moči, ki pa ga pojmuje mnogoznačno. Govori o zmogljivosti države (velikost ozemlja, vojaška moč, ekonomska razvitost in politična stabilnost). V mednarodnem sistemu morajo države same poskrbeti za svojo zaščito ter se oboroževati. Ker ni neke splošno sprejete svetovne vlade tudi ni organa, ki bi mu države lahko zaupale. Zaradi neenakosti moči prihaja na mednarodnem odru do konfliktov in razmerje moči med državami velesilami se posledično spreminja (Baylis in Smith, 2005).

Realizem je s stališči, ki jih ta teorija zagovarja, skozi zgodovino več kot le ustrezal ameriškem načrtu postati globalni hegemon (Dunne 1999, 110). Teorija je Američane naučila, da so interesi vedno postavljeni nad ideologijo in da je potrebno v sovražnem okolju, v katerem živimo, optimizirati interese države nad vsemi drugimi interesi. Pojmi, ki jih realistična teorija poudarja v povezavi z vlogo države v mednarodnem prostoru, so država, preživetje in samopomoč. Za realiste sta suverenost države in pravica do uporabe sile tesno povezani, v smislu, da ima država pravico, da sama kreira zakone in jih tudi uveljavlja. Pomemben aspekt je pri realistik tudi pojem preživetja. Preživetje je namreč predpogoj za doseg vseh drugih ciljev, zato se morajo državni voditelji distancirati od pozitivnih vrednot in moralnih dejanj (Dunne 1999, 116). Ker v mednarodnem sistemu ne obstaja neka višja avtoriteta, ki bi bedela nad nedovoljeno uporabo sile, so realisti prepričani, da je vsaka država odgovorna sama zase in ima pravico do samopomoči. Vendar pa ravno koncept samopomoči pripomore k nastanku varnostne dileme. Namreč država, ki skuša poskrbeti za lastno varnost, povzroča le, da se ob tem čutijo ogrožene druge države, zato se le-te v skrbi za lastno varnost začnejo oboroževati, kar privede do začaranega kroga. Zato realisti zagovarjajo idejo, da mora v mednarodni skupnosti obstajati določeno ravnotežje moči (Dunne 1999, 117).

Prepričanje, da je vsaka država odgovorna sama zase, vodi v to, da je dovoljeno in legitimno vsako dejanje, ki državam omogoča samoohranitev.

2.2.2 V ZAGOVOR LEGALNOSTI

Zgodnji liberalisti so zavračali idejo, da je konflikt neizogibna naravna danost, ki oblikuje odnose med državami, in da je edini način, da se izognemo takšnim konfliktnim situacijam, s pomočjo vzdrževanja ravnotežja moči in s spodbujanjem zavezništov proti državi, ki ogroža mednarodni mir (Dunne 1999, 148). Liberalizem poudarja predvsem pomen integracije, v okviru katere naj bi države podvrgle svoje interese skupni volji držav, ki delujejo na principu kolektivnosti.

Liberalna šola se osredotoča na interakcijo in red v svetovni politiki. V diskusiji o medsebojni odvisnosti se na primer avtorja Keohane in Nye (Keohane in Nye 1989) osredotočata na prednosti, ki jih omogočajo dobri družbeni odnosi. S pomočjo družbenih odnosov skušata razložiti vlogo pravil, norm in formalnih organizacij, ki prispevajo k miru znotraj anarhične družbe. Poudarek je na miru in sodelovanju na podlagi določenega konsenza med enakovrednimi posamezniki.

Znotraj liberalizma se je razvila močna veja idealizma. Idealisti so se ukvarjali primarno z vprašanjem, kako preprečiti vojne. Predvsem po koncu 1. svetovne vojne je postalo jasno spoznanje, da mir ni naravno stanje, ampak danost, ki jo je potrebno »umetno«
skonstruirati (Dunne 1999, 152). S tem namenom je bilo po koncu 1. svetovne vojne ustanovljeno Društvo narodov (DN). Osrednja ideja te organizacije, ki so jo podpirali predvsem idealisti, je bila ideja o kolektivni varnosti. Vendar pa se tudi DN ni moglo izogniti uporabi sile za izpolnjevanje načela kolektivne varnosti, saj so znotraj organizacije morali razpolagati z oboroženo silo, da so preprečevali agresivna dejanja posameznih držav in da so, če je bilo to potrebno, s pomočjo sile uveljavili svojo voljo. Vendar pa DN ni bilo dovolj uspešno in vsi njegovi poskusi, da bi se izognili 2. svetovni vojni, so se izjalovili. Društvo namreč ni imelo svojih vojaških enot, ki bi posredovale na konfliktnih obnočjih. V krizah se je prav tako odzivalo neodločno, ker je za ukrepanje bilo potrebno soglasje vseh članic Društva. Poglavitni ukrepi DN so bile gospodarske sankcije, zapisane v Paktu Društva narodov iz leta 1919, ki pa so jih članice pogosto kršile.

Potreba po organizaciji, ki bi nadomestila DN in bi bila odgovorna za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti, je med vojno postajala vse bolj izrazita. Tako se je po 2.

svetovni vojni razvila Organizacija Združenih narodov, znotraj katere je ideja o kolektivni varnosti postala realnost. Pravila vzdrževanja mednarodnega reda in miru pa je OZN zajela v Ustanovni listini Združenih narodov iz leta 1945, ki naj bi članicam organizacije služila kot vodilo, ki naj bi skrbelo za varnost na mednarodnem odru.

S pojavom novih, sodobnih teorij, se je pojmovanje konceptov, kot sta vloga držav v mednarodnem sistemu in samopomoč, spremenilo. Neorealisti smatrajo, da je pojmovanje koncepta samopomoči kot nekaj anarhičnega logičen del samega mednarodnega sistema (Smith 1999, 185). Konstruktivisti ta koncept povzamejo in razvijejo še naprej. Konstruktivisti poudarjajo pomen institucij, ki skupaj tvorijo nekakšno skupino identitet in interesov. Tudi samopomoč je pravzaprav institucija, tako da je ni nujno definirati zgolj v okviru anarhičnega delovanja držav. Znotraj konstruktivizma se pojmuje, da na dejanja držav vpliva interakcija z drugimi državami, zato nimajo države že vnaprej definirane identitete in interesov (Smith 1999, 185). Tako tudi pojem samopomoči postane relevanten za države, ko le-te pridejo v stik z drugimi mednarodnimi akterji. Tako je težko trditi, da med državami že *a priori* obstaja varnostna dilema, če med seboj niso vzpostavile še nikakršnega kontakta. Če se potem države znajdejo v situaciji, ko so soočene s pojmom samopomoči, je za to »krivo«
zgolj njihovo specifično delovanje in ustroj. Vendar pa konstruktivisti verjamejo, da obstajajo alternative koncepta samopomoči, ki se mu lahko države izognejo, če spoštujejo suverenost drugih držav, če spodbujajo medsebojno sodelovanje ali pa preko kritične strateške prakse. Vse to pa je mogoče le, če obstaja nek skupek napisanih pravil oz. zakonski okvir in organizacija, ki bedi nad tem, da se ta pravila uveljavlja in spoštuje s strani vseh mednarodnih akterjev.

2.3 LEGITIMNOST vs. LEGALNOST TER VPRAŠANJE MEDNARODNE VARNOSTI

S spremembami, ki so nastopile na področju mednarodne varnosti po koncu hladne vojne, se v ospredje postavi vprašanje, kdo v mednarodni skupnosti pravzaprav lahko legitimira

uporabo sile. V odgovoru na to vprašanje ne moremo mimo unilateralizma in preventivne uporabe sile.

V mednarodni skupnosti velja pravilo, da naj bi se odločitve o uporabi vojaške sile sprejemale na multilateralni osnovi, in sicer znotraj mednarodnih ustanov, pri čemer mnogi poudarjajo, da zgolj ZN lahko legitimizirajo uporabo vojaške sile, razen v primeru samoobrambe. Potrebno pa je poudariti, da ZN niso edini legitimni vir mednarodne podpore, čeprav ne moremo mimo vprašanja, ali niso ZN vir legitimne podpore *sine qua non*.¹

Po drugi strani pa mednarodno pravo sprejema koncept, da je nenazadnje odločitev o uporabi sile vedno unilateralna. Pa vendar tudi unilateralne odločitve potrebujejo podporo širše mednarodne javnosti, ki odločitev legitimirajo (Slocombe 2003, 118).

Določiti, ali je preventiven napad legitimen ali ne, je precej težje. Ustanovna listina Združenih narodov (ULZN) prepoveduje uporabo sile v mednarodnih odnosih, razen v dveh primerih: če gre za prisilno intervencijo, ki jo je pooblastil Varnostni svet Organizacije združenih Narodov (VS OZN) kot odgovor na ogrožanje miru (VII. poglavje ULZN), ali pa v primeru individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada, o čemer govori 51. Člen ULZN. Vendar pa je 51. člen povzročil številne debate o tem, ali se ta člen nanaša tudi na samoobrambo pred bodočimi napadi (Peter in Brglez 2007, 828).

V pogovorih o vojaški sili se obrambo vedno smatra kot legitimno dejanje, na drugi strani pa dejanja agresije vedno povezujemo z negativno konotacijo. Vprašanje, ki ga povezujemo s konceptom samoobrambe in preventivne uporabe sile je, do katere stopnje lahko še govorimo o pravičnosti in legitimnosti. Walter B. Slocombe je v svojem članku z naslovom Sila, preventiva in legitimnost zapisal: »Kar se tiče spopada ZDA s teroristi, je težko govoriti o uporabi preventivne sile. Če se sovražna dejanja začnejo s strani drugih, potem težko govorimo o preventivi, ko skuša žrtev uničiti vir sovražnosti« (Slocombe 2003, 123).

---

¹ *Sine qua non* je latinski izraz, ki dobesedno pomeni: brez katerega nečesa ne bi bilo oz. se nekaj ne bi zgodilo.

Morda je zaradi obstoja mednarodnih norm in pravil vojskovanja lažje definirati, kdaj je uporaba sile v okviru obstoječih pravnih norm in kdaj ne, torej kdaj je spopad legalen in kdaj je v nasprotju z mednarodnimi pravnimi okvirji. Namreč ko je govora o reguliranju uporabe sile, so norme mednarodnega prava tiste, ki določajo, kdo in kdaj ima pravico do uporabe sile, pri čemer pa obstajajo tudi norme, ki določajo okvirna pravila glede poteka vojaških operacij. V okviru mednarodnega prava je lahko definirati, kaj je prav in kaj narobe, kaj je črno in kaj belo (Slocombe 2003; Bothe 2003). Kaj pa pravo in »pravila« posameznih držav?

Pri tem vprašanju ne moremo mimo ameriške vojaške doktrine, ki je v tem tisočletju doživela kar nekaj sprememb.

Po razpadu vzhodnega bloka in oblikovanju političnega in gospodarskega sodelovanja med ZDA in Rusijo, je Amerika spremenila svojo vojaško doktrino (Cassidy 2004; Leffler 2008). V času »tekmovanja« med vzhodnim in zahodnim blokom je veljala doktrina, kjer naj bi bila ameriška vojska pripravljena na veliko obrambno vojno v osrednji Evropi, hkrati pa je morala posedovati dovolj jedrske sile, da bi se bila sposobna odzvati na vsako globalno jedrsko grožnjo. Po razpadu Sovjetske zveze je ta doktrina doživela spremembo. Nova doktrina je bila posledica zalivske vojne, negotovosti v Afriki in Aziji in krize na območju nekdanje Jugoslavije (Mihovilović 2005).

Po napadu na ZDA 11. septembra je v ospredje stopil svetovni terorizem in z njim se je ameriško pojmovanje ogroženosti spremenilo. Hitro je postalo jasno, da ameriška vojska ni dovolj primerno organizirana, da bi se spopadla s tem »novim« akterjem na mednarodnem odru. Vojaška doktrina ZDA, ki jo določajo pravila zaobjeta znotraj *National Security Strategy*², je znova doživela spremembo, pri čemer je bila glavna naloga ameriške vojske varovanje ameriškega ozemlja, hkrati pa je morala še naprej igrati svojo vlogo »svetovnega policaja« na štirih svetovnih kritičnih področjih. Od ameriške vojske se je zahtevalo tudi, da je pripravljena hkrati bojevati se v dveh kritičnih območnih spopadih (Afganistan in Irak), pri čemer bi se v spopadu z Irakom bojevala tako odločno, da bi uspešno odstavila tamkajšnji režim. Iraška vojna, ki naj bi se skladala

---

² National Security strategy of the United States of America. 2002. Dostopno na: <http://www.bits.de/NRANEU/others/strategy/nss02.pdf>. (20. december 2009).

s to doktrino, pa je kmalu dobila nov zasuk, kajti začel se je upor, ki ameriško vojsko izčrpava še danes in je ameriškim vojaškim strategom jasno dokazal, da njihova vojska nima moči za bojevanje na dveh vzporednih bojiščih. Posledično so morali Američani svojo vojaško doktrino spremeniti in prilagoditi sposobnostim in zmogljivostim obstoječe vojske, pri čemer je v ospredje postavljeno definiranje konfliktov in sposobnost obvladovanja le-teh (Cassidy 2004; Leffler 2008).

Mednarodno pravo na eni strani in ameriška vojaška doktrina na drugi strani: je tukaj začetek konflikta med mednarodno skupnostjo in ZDA, ki so odkrito kršile mednarodno sprejete pravice do vojskovanja?

2.4 MEDNARODNO PRAVO

2.4.1 MEDNARODNO PRAVO IN ZDRUŽENI NARODI

Mnogi pravniki in znanstveniki, ki se ukvarjajo s teorijo mednarodnih odnosov, so mnenja, da mednarodno pravo deluje le v določenem sistemu, ki temelji na razpravah. Interpretacija, izpopolnjevanje, aplikacija in nenazadnje uvejavljanje mednarodnih pravil (zakonov) je uspešno le, če se vse zainteresirane strani med seboj pogovarjajo, saj se mednarodni odnosi v večini primerov odvijajo prav preko diplomatskih krogov. Prav tako mednarodne odnose oblikuje pravilo poštenosti, kar vključuje tako koncept legitimnosti postopkov kot tudi koncept pravičnosti. Pri tem pa je potrebno izpostaviti pravilo, ki ga že uveljavljeno mednarodno pravo vzpostavlja, namreč potrebo, da države upravičujejo svoja dejanja na podlagi zakona oz. mednarodnega prava. Vlade morajo torej kot mednarodni akterji svoja dejanja upravičiti, ne samo z nacionalnimi interesi, ampak tudi na podlagi mednarodno sprejetih pravil. Vlade se namreč ne morejo izogniti nadzoru in kolektivni sodbi drugih vlad in mednarodnih pravnih strokovnjakov, kot tudi ne budnemu očesu javnosti. Države se nedvomno zavedajo potrebe sodelovanja z drugimi mednarodnimi akterji, zato so prisiljene skrbeti za svoj sloves zanesljivega partnerja, prav tako pa je v interesu vseh mednarodnih akterjev stabilnost samega mednarodnega sistema, ki obstaja na temelju mednarodnega prava. Z institucionalizacijo in

internacionalizacijo zakona postane zavezanost mednarodnim zakonom še toliko bolj pomembna. Članstvo v mednarodni skupnosti je pravzaprav pogojeno s spoštovanjem pravil mednarodnega sistema (Beck 1996, Best 1997, Johnstone 2004, Sriram 2006).

Težava pri mednarodnem pravu je, da je sam mednarodni pravni sistem decentraliziran, tako da se njegove interpretacije razlikujejo od države do države, pri čemer velja poudariti, da so razlage mednarodnega prava vedno prilagojene potrebam in željam vlad oz. držav. Ravno zato je potrebna določena stopnja konsenza v mednarodnem sistemu o pravilih in standardih, ki se jih mora upoštevati pri izvajanju zakonov v praksi.

Debate o mednarodnem pravu potekajo v različnih okoliščinah in na različne načine, vendar pa so najpogostejše znotraj mednarodnih organizacij. Ena izmed pomembnejših mednarodnih organizacij, ki temelji na splošno mednarodno sprejetih zakonskih okvirih, so ZN. Za razumevanje odnosa med organizacijo in njenimi članicami je primarno potrebno razumeti, kako ZN sploh delujejo in kdo bedi nad implementacijo zakonov. Če je govora o ustanovni listini ZN in če debata poteka o vzdrževanju miru in stabilnosti v svetu, je najpomembnejši forum Varnostni svet. Le-ta je med drugim zadolžen za implementacijo določil, ki se nahajajo v ULZN. VS udejanja določila ustave organizacije, ki se tičejo ohranjanja reda in stabilnosti v mednarodni skupnosti, med drugim je razglasil širjenje orožja za masovno uničenje, ter druge ekonomske, socialne, ekološke in humanitarne vire nestabilnosti kot dejavnike, ki ogrožajo mednarodno varnost in mir. V Resoluciji 1467 iz leta 2003 tako VS obsoja proliferacijo orožja in dejavnosti plačancev, ki ogrožajo mir v Zahodni Afriki (Resolucija 1467), v Resoluciji 1617 iz leta 2005 VS obsoja teroristična dejanja, ki ogrožajo mednarodni mir in varnost (Resolucija 1617), v Resoluciji 1747 iz leta 2007 pa je VS Iranu naložil ekonomske in finančne sankcije, ker ta ni izpolnil zahtev VS ZN po ustavitvi spornih jedrskih dejavnosti (Resolucija 1747). Prav tako je vsaka operativna odločitev VS neposredno izpolnjevanje določil ULZN in drugih zakonov, ki imajo lahko daljnosežne pravne posledice. V praksi VS udejanja norme ZN na področju vzdrževanja miru in pogosto skrbi za to, da so meje med tistim, kar je legalno še sprejemljivo in kar ni, fleksibilne. Razprave o pomenu in implementaciji legalnih norm potekajo prav v okviru VS. Thomas Risse, ki je povzel teorijo o komunikativnem procesu Jurgena Habermasa, deli takšne debate v tri kategorije:

- barantanje, ki temelji na trdno oblikovanih prioritetah,
- strateško argumentiranje, kjer naj bi različni argumenti izhajali iz trdnih stališč in naj bi hkrati prepričali druge mednarodne akterje, da bi le-ti spremenili svoje mnenje,
- utemeljevanje na resničnih dejstvih, kjer akterji iščejo utemeljen konsenz na podlagi skupnega razumevanja določenih dejavnikov oz. dejstev (Johnston 2003, 453).

Poglaviten cilj takšnih razprav je medsebojno razumevanje, ki naj bi bilo neodvisno od obstoječega razmerja moči. Da bile vlade uspešne v takšnih debatah, naj bi svoja dejanja argumentirale ne na podlagi lastnih nacionalnih interesov, ampak na podlagi trdnejših argumentov.

Preko VS so bili ZN vključeni v različne operacije, ki med drugim vključujejo demilitarizacijo, promocijo mednarodne zakonodaje in reda, varstvo človekovih pravic, civilno administracijo in gospodarsko rekonstrukcijo. Kot mednarodna organizacija deluje VS na principu optimalne heterogenosti, pri čemer naj bi bila vsaka svetovna regija enakomerno zastopana. Vsi akterji delujejo na principu splošno sprejetih konvencij, praks in razumevanj.

VS sestavlja 15 držav članic, med katerimi je pet stalnih članic, ki imajo pravico veta (Rusija, Kitajska, ZDA, Francija in Velika Britanija) in 10 nestalnih članic. V Svetu naj bi veljal princip enakopravnosti: ena država, en glas, vendar pa je težko spregledati, da imajo možnost veta le velike, vplivne države. Čeprav je potrebno poudariti, da je bila od leta 1990 znotraj VS pravica do veta izkoriščena le enajstkrat, pri čemer je šlo bolj za politične agende. Preizkusni kamen za enotnost VS pa je pomenil teroristični napad na ZDA 11. septembra 2001 in pa dogodki, ki so mu sledili. Prijateljski odnosi med petimi stalnimi članicami VS so se znašli na preizkušnji. Pred marcem 2003, ko je Amerika samovoljno in brez soglasja VS napadla Irak, je VS izdal nekaj resolucij, v katerih je napad 11. septembra ostro obsodil in podprl pravico ZDA, da se sklicuje na 51. člen ULZN – pravico do samoobrambe.

2.4.2 PRAVICA DO SAMOOBRAMBE

Samoobramba je osnovna pravica vseh držav. Hugo Grotius, »oče« mednarodnega prava, je leta 1625 dejal, da je samoobramba v naravi vsakogar in da ima vsakdo od narave dane sposobnosti, da se brani.

Do 11. septembra je bilo področje legalnosti v mednarodni skupnosti popolnoma jasno. V primeru napada s strani druge države ter v primeru neodločne in ne dovolj hitre reakcije VS ZN, se je lahko ogrožena država vedno zatekla k individualni samoobrambi, dokler VS ni ustrezno odreagirala oz. ukrepala (Cassese 2001, 995). Čeprav pa je, kot piše Antonio Cassese v svojem članku z naslovom *Terorizem ogroža nekatere pomembnejše kategorije mednarodnega prava*, tudi zatekanje k samoobrambi pogojeno z določenimi pravili (Cassese 2001, 995):

- uporaba sile je dovoljena le, da se odbije oboroženi napad agresorja;
- odgovor s silo je dovoljen do trenutka, ko se agresor umakne oz. ko VS ustrezno ukrepa;
- države, ki se poslužijo samoobrambe, so podrejene zakonom o humanitarnosti;
- na napad agresorja je moč odreagirati tudi tako, da se za intervencijo zaprosi VS.

V preteklosti je potekalo precej debat o tem, kako odreagirati na teroristične napade. Številne države so zagovarjale tezo, da je v tem primeru dovoljeno uporabiti načelo samoobrambe in napasti teroristične baze, tudi če se le-te nahajajo v državah gostiteljicah, saj bi se v tem primeru slednje smatralo kot sosterilke. Po 11. septembru pa so se stališča glede tega zelo spremenila in pojavile so se nove mednarodnopravne norme, ki so skušale odgovoriti na vprašanje, kako se spopasti s terorizmom. Mednarodna skupnost je bila pripravljena sprejeti novo razumevanje neposredne nevarnosti napada (Peter in Brglez 2007, 836). Tako je en dan po terorističnem napadu na ZDA VS ZN soglasno sprejel resolucijo o terorističnih napadih (Resolucija 1368). Resolucija v preambuli sicer priznava pravico držav do samoobrambe, hkrati pa napad 11. septembra označuje kot »ogrožanje miru« in ne kot »oboroženi napad«, ki bi, po 51. členu ULZN, opravičeval samoobrambo kot legalno sredstvo. Če VS dejanje kvalificira kot ogrožanje mednarodnega miru in varnosti, mu to daje pravico, da uporabi vsa sredstva, zapisana v

VII. poglavju ULZN (dajanje priporočil po 39. členu, začasni ukrepi po 40. členu, ukrepi, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile, po 41. členu ter uporaba oborožene sile po 42. členu). Kljub hitri reakciji VS pa gre vendarle zgolj za t. i. neaktivne legalne ukrepe. Iz resolucije je hkrati razvidno, da VS koleba med tem, ali samostojno bedeti nad takšnimi situacijami ali pa podpreti unilateralna dejanja posameznih držav, v tem primeru ZDA.

Istočasno pa je NATO sprejel izjavo, iz katere je razvidno, da podpira 51. člen ULZN, in sicer v primeru, da je napadena katerakoli izmed članic NATA, vseh 19 držav članic v tej izjavi podpira pravico do kolektivne samoobrambe. V nasprotju z Resolucijo 1368 VS ZN je NATO s tem dal jasno vedeti, da podpira vsakršne aktivne ukrepe proti vsem tistim, ki bi utegnili ogroziti mednarodni mir in varnost.

Okoli koncepta samoobrambe pa je nastala še ena dilema, in sicer se je do 11. septembra pojmovalo, da ima vsaka država legitimno pravico, da aktivno ukrepa in se brani proti drugi državi oz. agresorju. Po napadu na ZDA pa v center svetovne pozornosti vstopi mednarodni akter, ki je pred tem vedno deloval bolj iz ozadja in na skrivaj, teroristične organizacije, in s tem dilema: samoobramba proti komu? Dogodki 11. septembra so imeli velik vpliv na zakonodajo o pravici do samoobrambe. Težava se pojavi tudi s tem, da teroristične organizacije težko povežemo le z eno državo, saj so posamezne celice organizacije ponavadi prisotne v večih državah (Cassese 2001, 996).

Do nadaljnih zapletov pride pri uporabi sredstev, ki so v primeru samoobrambe dovoljena. Pri samoobrambi je namreč v preteklosti veljalo, da je dovoljeno uporabiti oboroženo silo, usmerjeno k vojaškim objektom. Dandanes pa se zdi, da države pojmujejo kot legitimno vsakršno uporabo nasilja v kakršnikoli obliki, vključno z raznolikimi sredstvi in metodami, kar lahko ogrozi stabilnost v mednarodni skupnosti.

Na splošno velja, da je princip prepovedi uporabe sile eden izmed primarnih delov mednarodnega prava in je med drugim vključen tudi v ULZN. Vendar pa obstajata dve izjemi: uporaba sile v samoobrambi ali pa v primeru, da je uporaba sile odobrena s strani vplivne mednarodne organizacije. Ko govorimo o samoobrambi, predvidevamo, da gre za odgovor na oborožen napad na določeno državo. Vendar pa se tu pojavita dve pomembni vprašanji s stališča legalnosti: kaj sploh je oborožen napad in kdo je pravzaprav upravičen do samoobrambe.

Michael Bothe v svojem članku z naslovom *Terorizem in preventivna uporaba sile* odgovor na vprašanje, kaj oboroženi napad pravzaprav je, ponudi najprej slovarsko definicijo, po kateri je oboroženi napad ofenzivna vojaška operacija, ki ima namen uničiti (poraziti) sovražnika. V 51. členu ULZN je jasno zapisano, da je samoobramba upravičena v primeru, ko se oboroženi napad dejansko zgodi, ne pa tudi v primeru, ko določena grožnja »zgolj« obstaja. Če primerjamo vsebino 51. člena, ki vzpostavi pravila, kdaj se lahko države unilateralno odločijo, da bodo uporabile silo, z vsebino 39. člena ULZN, ki definira, pod kakšnimi pogoji lahko reagira VS, lahko vidimo, da se koncept situacije oboroženega napada v 39. členu razlaga bolj široko: lahko gre za ogrožanje ali kršitev miru, ali pa za nasilno dejanje. 39. člen torej tudi grožnjo upošteva kot kršitev mednarodnega miru in varnosti in v primeru grožnje ima po zakonu pravico reagirati le VS. Uporaba sile kot odgovor na grožnjo napada je tako legalna le, če koncept »oboroženega napada« razlagamo v širšem pomenu tega termina. Vendar pa se pravilo o prepovedi uporabe sile nanaša zgolj na situacije, ki vključujejo države, ne pa tudi na akterje, ki jih mednarodno pravo ne zavezuje. Toda če so države vsaj delno vključene v nasilna dejanja nedržavnih akterjev, se ta dejanja avtomatično enačijo z oboroženim napadom in državam priznavajo pravico do samoobrambe.

Mnogi teoretiki so prepričani, da obstajajo grožnje, ki so lahko tako neposredne, da je težko od žrtev pričakovati, da ne bi delovale po načelih samoobrambe, kljub temu, da do dejanskega napada v realnosti sploh (še) ni prišlo. Takšno situacijo se potem interpretira, kot da je do dejanskega oboroženega napada prišlo. Načelo nujnosti in neodložljivosti se v tem primeru smatra kot del običajnega mednarodnega prava.

Primer preventivnega napada Amerike in njenih zaveznikov na Irak postavlja v ospredje še eno pomembno vprašanje: komu pravzaprav pripada pravica do samoobrambe. Če predvidevamo, da je pravica do preventivne samoobrambe legalna, imajo to pravico žrtve oboroženega napada. Vendar pa je verjetnost, da bi Irak napadel ozemlje ZDA, majhna, bi lahko torej ZDA kot razlog za preventiven napad uporabile strah pred napadom na ameriške čete, ki se nahajajo v tujini? V tem primeru, kot pravi Michael Bothe, govorimo o kolektivni samoobrambi. Če bi ZDA lahko dokazale, da iraško orožje za masovno uničenje ne ogroža le Amerike, pač pa tudi druge države, bi lahko koristile pravico do samoobrambe. Vendar pa obstaja še en pogoj: preventiven napad bi bil izvedljiv le pod

pogojem, da bi ena od regionalnih držav, ki bi čutila, da jo Irak neposredno ogroža, izrazila željo po preventivni akciji.

Še eno pomembno vprašanje, ki se dotika legalnosti preventivne akcije, je, kaj določa oboroženi napad in kaj je pravzaprav definicija obrambe. Če govorimo o spopadu med dvema državama, je definicija oboroženega napada jasna in nas zanima le, kdo je pravzaprav začel konflikt. V primeru preventivne akcije ZDA proti Iraku pa nas zanima predvsem, kako definirati odnos med tema dvema nasprotnikoma. Ali lahko rečemo, da se je konflikt začel z iraško invazijo Kuvajta, kar bi Ameriki dalo pravico do kolektivne samoobrambe v imenu žrtve napada – Kuvajta? Težko, saj se je ta oboroženi spopad že davno zaključil in doživel svoj epilog. Res je, da je Irak neprestano kršil določbe mirovne pogodbe, vendar to ne pomeni, da se je oboroženi konflikt znova začel. ZDA so uporabile kot argument dejstvo, da VS ni nikoli preklical avtorizacije za sankcioniranje Iraka. Vendar pa bi morala biti naloga VS in ne posameznih držav, da določi ustrezne sankcije za Irak, ki je kršil določila resolucij VS.

ZDA bi lahko napad na Irak argumentirale tudi na podlagi domnevnih zvez med Irakom in teroristično organizacijo Al Kaido. Vendar kakršnakoli je že bila zveza med Irakom in Al Kaido, še vedno so bili afganistanski Talibani tisti, ki jih je možno povezati z napadom na ZDA 11. septembra 2001 in so dali ZDA pravno podlago za samoobrambo. Pa vendar sam konstrukt oboroženega konflikta med ZDA in Irakom ne upravičuje napada Amerike na Irak. Ta situacija nedvomno predstavlja izziv za že dolgo uveljavljeno pravilo: prepoved uporabe oborožene sile. Vendar je težko skonstruirati novo pravilo, ki bi upoštevalo vse legitimne pomisleke, ne da bi ob tem prihajalo do nadaljnjih zlorab.

2.4.3 ZDRUŽENI NARODI IN ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Pri oblikovanju organizacije ZN ter pri njenem delovanju pred pričetkom Hladne vojne in reorganiziranju po njej, so ZDA odigrale ključno vlogo. Vendar pa je bil odnos med ZN in Ameriko vedno bolj ambivalenten. ZDA so od vsega začetka čutile odpor do zakonskih in insitucionalnih omejitev s strani ZN, ki so vplivale na oblikovanje

varnostnih interesov ZDA, kar ni presenetljivo, če upoštevamo dejstvo, da je Amerika edina obstoječa velesila v današnjem svetu. Potrebno je poudariti, da so številne mednarodne organizacije, med njimi tudi ZN, pravzaprav konstrukt tega, kako so ZDA dojemale svetovni red. Mnogi trdijo, da je Amerika vključena zgolj v organizacije, v katerih lahko prevzame dominantno, vodilno vlogo, pri čemer je značilno, da skušajo tako Amerika kot druge vodilne države znotraj mednarodnih organizacij vzpostaviti institucionalna pravila, ki jih morajo druge države dosledno upoštevati, medtem ko se skušajo same tej podrejenosti pravilom izogniti (Johnston 2003, 22). Po drugi strani pa šibkejšje države od mednarodnih organizacij pričakujejo, da bi slednje dejavnosti vodilnih držav omejile, ali pa da bi njihova dejanja vsaj postala bolj transparentna in napovedljiva. Vendar pa ZDA ni uspelo, da bi preko mednarodnih organizacij širile svoje vrednote in da bi bile le-te univerzalno sprejete. Sama narava mednarodnih zakonskih postopkov je namreč skonstruirana tako, da edina vrednota, ki kaj šteje, ni zgolj moč oz. vpliv. Dominantne države tako ne morejo kar vsiliti svojih stališč drugim, sam postopek sprejemanja določenih mnenj je namreč interaktiven, poteka torej preko debat in argumentiranja. Če države svojih predlogov ne morejo utemeljiti na nekih razumnih argumentih, potem ni več pomembno, kako vplivne in prepričljive so lahko. Velesile lahko zgolj vplivajo na vedenje drugih mednarodnih akterjev, ne morejo pa vplivati na mednarodno zakonodajo.

Mednarodno pravo ni rigorozno, ampak se spreminja in se prilagaja času in trenutnim situacijam. Tako je bil največji izziv, s katerim se je moral po koncu hladne vojne soočiti VS, ponovna interpretacija koncepta ogrožanja mednarodne varnosti in miru. Potrebo po drugačni interpretaciji mednarodnega prava so izzvala posamezna krizna žarišča v Bosni, Somaliji in Ruandi v 90-ih letih, ki so VS »prisilili« da je ponovno pretehtal določena zakonska določila, ki se dotikajo ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. Čeprav noben od teh primerov ni izzval radikalnih sprememb mednarodnega prava, pa so vsak posebej prispevali k evoluciji zakonskih določil ULZN.

Če pogledamo primer intervencije NATA na Kosovu, VS uradno te operacije ni odobril, tako da je bila sama intervencija pravzaprav nelegalna in je pomenila kršitev določil mednarodnega prava s področja uporabe sile, čeprav so mednarodni akterji to dejanje pojmovali kot izziv fleksibilnosti ULZN in njenih zakonskim predpisom. Intervencija na

Kosovu je v VS izzvala niz debat o tem, ali je pri intervenciji šlo za humanitarne vzgibe ali pa je dejanje samo nelegalno in v nasprotju z mednarodnim pravom. Končno je na podlagi tega primera prišlo do konsenza glede humanitarnih intervencij, ki so legalne zgolj z odobritvijo VS, da pa obstajajo določeni primeri, ko so takšni ukrepi legalni (in opravičljivi) tudi brez odobritve VS, npr. napad na Kosovo (Johnstone 2004, 822). Ta konsenz dokazujejo in izpričujejo poročila Neodvisne mednarodne komisije, ki je delovala na Kosovu (*Independent International Commission on Kosovo*) in pa poročila Mednarodne komisije za intervencijo in državno suverenost (*International Commission on Intervention and State Sovereignty*). Slednja je leta 2001 izdala poročilo z naslovom Odgovornost za zaščito (*The Responsibility to Protect 2001*). Poročilo se je ukvarjalo z vprašanjem kdaj lahko države ukrepajo z uporabo sile, predvsem vojaške sile, da bi zaščitile prebivalce države, in preprečile vsakršno nadaljnje ogrožanje mednarodnega miru in stabilnosti. Komisija se je v poročilu ukvarjala z moralnimi, legalnimi, operacijskimi in političnimi vprašanji. Poročilo je bilo potem oddano v posvet VS.

Aktivnosti ZN na področju humanitarnih intervencij, mirovnih operacij, implementacije človekovih pravic in demokratizacije so v največji meri promovirale in podpirale ZDA. Vpliv ZN, ki naj bi sprva urejali odnose na globalni ravni in med globalnimi akterji, se je razširil in se zdaj vedno bolj vriva tudi v notranjepolitične procese posameznih držav. Mednarodno pravo in institucije služijo kot orodje legitimacije takšnih vdorov v suverenost držav.

Z zmago republikanskega kandidata Georgea Busha Mlajšega na ameriških predsedniških volitvah leta 2000 so v zunanji politiki ZDA prevlado prevzeli unilateralistični impulzi. Glavni cilj zunanje politike ZDA je bilo širjenje svobode, demokracije in svobodnega podjetništva.

Ko so 11. septembra 2001 Američani doživeli teroristični napad, so ZDA od ZN zahtevale, da to dejanje nemudoma obsodijo, vendar pa so hkrati pazile, da resolucije, ki so se nanašale na dogodke 11. septembra, ne bi vključevale določb, ki bi Ameriki onemogočile, da bi slednje ukrepale proti teroristom ali državam, ki so napadalcem nudile zatočišče. ZDA so prav tako želele, da bi ZN podprli njihov načrt, da napadejo Afganistan. Od ZN so tudi pričakovale, da bodo pripomogli pri ponovni stabilizaciji

Afganistana, pri čemer pa se ta mednarodna organizacija ne bi smela vmešavati v ameriško politično in vojaško operacijo, imenovano Operacija trajne svobode (*Operation Enduring Freedom*). S svojim delovanjem so ZDA predstavljale izziv fleksibilnosti mednarodnih določil o uporabi sile, kar kaže predvsem odziv mednarodne skupnosti na trditve Amerike, da so žrtve oboroženega napada in imajo zato po 51. členu ULZN pravico do samoobrambe. Obe resoluciji VS, 1368 in 1373 (Resolucija 1368; Resolucija 1373), v preambuli omenjata pravico držav do individualne in kolektivne samoobrambe. Ko sta bili ti dve resoluciji sprejeti, so ZDA znova spoznale, da so ZN lahko zelo koristni, kadar gre za pomoč pri interpretaciji večjih mednarodnih kriz. Američani namreč niso potrebovali vojaške podpore drugih mednarodnih akterjev, pač pa njihovo politično in finančno podporo. Nadalje sta tako NATO kot Organizacija ameriških držav (*Organisation of American State – OAS*) napad 11. septembra označila za oborožen napad, ki dovoljuje možnost oboroženega protinapada. Prav tako se je podpora ameriškemu načrtu, da napade Afganistan, nadaljevala tudi po dejanski ofenzivi na to državo, ne samo s strani mednarodnih organizacij, pač pa tudi s strani držav, ki so Ameriki ponudile tudi svojo pomoč. Praktično vse države so podprle izenačitev terorističnega napada s strani teroristične organizacije z oboroženim napadom, ki žrtvi dovoljuje možnost samoobrambe (Johnstone 2004, 828).

Medtem, ko so ZDA z napadom na Afganistan le preizkušale omejitve mednarodnega zakonskega okvira, so jih z napadom na Irak kar precej prekoračile. Za upravičevanje svojega ravnanja so ZDA ponudile dva argumenta: pravica do samoobrambe pred terorizmom in izpolnjevanje določil resolucij VS glede uničenja orožja za masovno uničenje, ki naj bi se nahajalo na iraških tleh. Vendar pa je ZDA pri prvem argumentu spodletelo, saj mednarodne skupnosti niso uspele prepričati, da obstaja kakršnakoli povezava med Irakom in napadi z dne 11. septembra in s tem hkrati tudi razlog za napad na Irak (Johnstone 2004, 836).

Z napadom na Irak je bilo narejeno ogromno škode institucionalnemu in normativnemu okviru ZN. Prav tako pa so dejanja ZDA vplivala na zmanjšani ugled te mednarodne organizacije na področju legitimiranja dejavnosti mednarodnih akterjev.

3 OKUPACIJA IRAKA – LEGITIMNOST IN LEGALNOST

Najpomembnejša odločitev političnih voditeljev ali nekega naroda je začeti vojno. Že od nekdaj so bile vojne sredstvo za uresničevanje tako političnih kot teritorialnih zahtev. Da bi vzpostavili vsaj nekakšne omejitve in pravila glede oboroženih spopadov, so krščanski teoretiki, kot sta Avguštin in Tomaž Akvinski, predstavili svetu termin pravične vojne, kar pomeni, da je za vsako vojno potreben utemeljen razlog. Vojna je tako dovoljena, če je prišlo do oboroženega napada, ki bi lahko ogrozil obstoječe družbene vrednote. Koncept pravične vojne je bil potem vključen tudi v naravno pravo. V 18. in 19. stoletju vojno pravo ni bilo del mednarodnega prava, ampak je bilo v domeni politike. Šele v 20. stoletju se je pojavila potreba, da bi bile odločitve o vojni napovedi omejene z zakonskimi okviri. DN je bilo prvo, ki je skušalo najti alternativo vojnemu razreševanju meddržavnih konfliktov. Drugi poskus miroljubnega razreševanja sporov med državami je bil sporazum Kellog - Briand.³ Podpisnice sporazuma so se zavezale, da bodo vsakršen konflikt, ki bi lahko nastal med njimi, reševale s pomočjo miroljubnih sredstev. Sporazum prav tako ni bil uspešen, saj ni bilo ustreznih mehanizmov, ki bi nadzorovala izpolnjevanje kriterijev sprejetih s strani držav podpisnic. Kljub temu, da sta bila oba poskusa neuspešna, se je njuno delo nadaljevalo po 2. svetovni vojni v okviru ZN. ZN pa niso zgolj skušali vzpostaviti norm glede oboroženih spopadov, ampak so se osredotočili predvsem na miroljubno razreševanje sporov.

Ko govorimo o grožnjah mednarodnemu miru in stabilnosti, ne moremo mimo vprašanja, kaj se sploh pojmuje kot grožnja v 21. stoletju. V današnjih časih stabilnost sodobne družbe ogrožajo (Schoenbaum 2006, 103):

- terorizem, predvsem s strani radikalnih islamističnih organizacij;
- orožje za masovno uničenje (jedrsko, kemično ali biološko orožje, bodisi v rokah držav bodisi v lasti terorističnih organizacij);
- regionalni konflikti in državljanske vojne, ki večinoma temeljijo na etničnem, verskem ali političnem rivalstvu;

---

³ Sporazum Kellog - Briand sta podpisala ameriški državni sekretar Frank B. Kellog in francoski zunanji minister Aristide Briand 27. avgusta leta 1928 v Parizu. Čeprav sporazum ni imel velike veljave, je vseeno odigral pomembno vlogo v razvoju mednarodnega prava.

- ne smemo pa pozabiti še revščine, nalezljivih bolezni in uničevanje okolja.

3.1 MEDNARODNI BOJ PROTI TERORIZMU

V boju proti terorizmu je težko prezreti vojaško komponento, vendar pa s poudarjanjem vojnega stanja lahko hitro pozabimo na obstoj norm mednarodnih institucij in uveljavljenih pravil mednarodnega prava glede boja proti terorizmu. Edino pravo orožje proti terorizmu so multilateralne akcije in legalne mreže, ki skrbijo za to, da teroristi ne bi imeli nobenega pribežališča, in pa obstoj mednarodno sprejete politike za preprečevanje, zatiranje in preganjanje terorizma (Schoenbaum 2006, 129). Na področju boja proti terorizmu se je največ dejavnosti odvijalo znotraj VS ZN. Slednji je leta 2001 sprejel kar nekaj pomembnih resolucij, v katerih je razglasil terorizem kot grožnjo svetovnemu miru in varnosti (Resolucija 1368). V svojih resolucijah je VS prav tako pozval države, naj zatrejo vsa dejanja terorizma, zamrznejo finančna sredstva terorističnih skupin (Resolucija 1373), prav tako naj bi vse države pridobile legalne, tehnične in finančne zmogljivosti za boj proti terorizmu (Resolucija 1377). Ena izmed pomembnejših resolucij, ki je bila sprejeta v VS leta 2005, je Resolucija 1617, v kateri VS poziva države, naj zamrznejo vsa finančna sredstva in uvedejo stroga pravila in prepovedi potovanj ter trgovanja za določene posameznike ali skupine, ki so povezani s terorizmom. Nadalje so ZN sprejeli 13 mednarodnih konvencij, ki govorijo o specifičnih vrstah terorizma (med njimi tudi o ugrabitvah letal).

Pri sodobnem mednarodnem terorizmu ne moremo govoriti, da je slednji posledica globalizacije, ampak sta se oba pojava razvijala hkrati. Kot primarna tarča pa so ZDA tiste, ki bi morale prevzeti vodilno vlogo pri formiranju najboljših možnih strategij za spopad s terorizmom (Cronin 2004, 448–449). Sodobna mednarodna teroristična dejanja so vse bolj očitno usmerjena proti velesilam, kar bi lahko ogrozilo obstoječi mednarodni sistem.

3.2 11. SEPTEMBER

Amerika si je po dogodku z 11. septembra želela samo še povračilnih ukrepov. Ko je tako Amerika še istega leta krenila nad Afganistan, kjer se je začel boj s Talibani in teroristično organizacijo Al Kaido, ki je prevzela odgovornost za napad 11. septembra, je ZDA ob strani stal ves svet. Vendar pa je Amerika izgubila vso podporo mednarodne skupnosti, ko je leta 2003 samovoljno in brez mednarodnega soglasja krenila nad Irak.

Amerika je strah in negotovost, ki sta bila posledica 11. septembra, izkoristila na dva načina: takoj po napadu je Busheva administracija začela propagirati idejo o preventivni samoobrambi v imenu nacionalne varnosti (do katere naj bi ZDA imele vso pravico), prav tako pa so v 11. septembru videli priložnost, da razrešijo odprta vprašanja glede Iraka, ki so ostala aktualna še od Zalivske vojne iz leta 1991 (Williams 2003, 18). Na domačih tleh so jim bili v največjo podporo mediji, ki niso prikazovali objektivne resničnosti, ampak so nenadoma prevzeli vlogo največjih zagovornikov nacionalne politike in začeli promovirati patriotizem in državno varnost.

Na mednarodnem nivoju so ZDA prav tako skušale preko manipulacije, ekonomskih in političnih pritiskov pridobiti mednarodno podporo ameriškemu napadu na Irak. Vendar pa so s takšno zunanjo politiko, predvsem pa s svojimi dejanji znotraj ZN, svoje zaveznike le odtujili. Z eksplicitno unilateralistično zunanjo politiko in odločitvijo, da kljub vsemu napadejo Irak, niso samo kršili določil mednarodnega prava, ampak tudi načelo mednarodnega sodelovanja.

3.3 VLOGA MEDIJEV PO 11. SEPTEMBRU

Mediji so bili tisti, ki so služili kot odmev britanske in ameriške vlade in širili neresnice s strani obeh vlad, s katerimi sta slednji skušali upravičiti vojno v Iraku. Kljub močnemu protivojnemu gibanju v Veliki Britaniji in Američanom, ki so vojni nasprotovali, je večina medijev vojno podpirala, pri čemer pa so slednji pozabili na objektivno poročanje o posledicah vojne. Najuspešnejša poteza vojne na področju stikov z javnostjo so bili novinarji, ki so bili posebej izbrani za vojno poročanje s strani poprej omenjenih vlad. Ti novinarji, ki so bili izbrani, ker so se bili pripravljene odpovedati svoji avtonomiji in

statustu »svobodnega« novinarja v zameno za dostop do prvih bojnih linij, so bili pod popolnim nadzorom vojske. Ne samo to, Pentagon je izdal tudi seznam, o čem so novinarji lahko poročali in o čem naj javnost ne bi nikoli slišala.

Tehnike, kako prodati vojno v Iraku javnosti, so bile skrbno in vnaprej premišljene. Američani so se posluževali celo različnih tipov raziskave trga in nadziranja medijev, da bi tako njihova sporočila čim hitreje in najbolj učinkovito prišla do ciljnih skupin. Mediji, ki so bili tesno povezani s Pentagonom in Belo hišo, so celo prevzeli in učinkovito vodili medijsko kampanjo proti Huseinu.

Medtem ko so televizijski in tiskani mediji kazali cenzurirane in vnaprej premišljene posnetke, pa je splet pokrival popolnoma drugačen vidik vojne v Iraku. Splet, edini medij, ki je ostal med vojno v Iraku nepristranski, je uporabnikom ponujal necenzurirane novice, komentarje in analize, ki jih televizija in tiskani mediji niso pokrivali. Splet je tako ponujal alternativno poročanje o dogodkih v Iraku, poročanje, ki je ostalo objektivno in ki ni prikrivalo ničesar.

3.4 OPERACIJA: IRAŠKA SVOBODA

3.4.1 POSTOPNO ZAOSTROVANJE

Teroristični napadi 11. septembra, ki so prizadeli svetovno velesilo, ZDA, so v ospredje postavili problematiko posedovanja orožja za masovno uničenje. ZDA so prišle do zaključka, da mora biti Amerika v nenehnem stanju pripravljenosti, da napade, tudi če obstaja zgolj sum, da bi se utegnilo takšno dejanje nasilja ponoviti. Ker je bila vsa pozornost takrat usmerjena na edino teroristično gibanje – Al Kaido, ki je bilo dovolj močno, da je ogrozilo Ameriko, so ZDA iskale novo tarčo in jo našle v svojem starem sovražniku: Iraku. Čeprav nikoli ni bilo dokazano, da bi med Irakom in Al Kaido obstajala kakršnakoli povezava, so Američani trdili, da obstajajo dokazi o povezavi med Saddamom in teroristi.

Leta 2002 je Irak privolil, da ZN odpošljejo novo odpravo inšpektorjev v Irak (v okviru UNMOVIC-a), ki naj bi dokončno ugotovila, ali je Irak upravičeno obdolžen skrivanja

orožja za masovno uničenje na svojih tleh. Odpravo UNMOVIC-a je takrat vodil Hans Blix.

Istega leta so ZDA izdale pomemben dokument, *The National Security Strategy of the United States of America* (Ameriška nacionalna varnostna strategija), ki je podpirala koncept preventivne akcije. V tem dokumentu je med drugim zapisano: »Biti moramo pripravljeni, da zaustavimo primitivne države in njihove teroristične zaveznike, preden leti uspejo zagroziti z ali celo uporabiti orožje za masovno uničenje proti ZDA in njihovim zaveznicam ...« (Blix 2004, 70).

Nedolgo zatem, 12. septembra, sta ameriški predsednik Bush in Generalni sekretar ZN nagovorila GS ZN na to temo. Med drugim je Kofi Annan v svojem govoru poudaril, da preventivna vojaška akcija morda ne potrebuje podpore ZN, da bi se jo smatralo kot legitimno, saj ima v skladu z 51. členom UL ZN vsaka država pravico do samoobrambe, če je bila napadena, pa vendar, če se države odločijo, da bodo same ukrepale, ko pride do ogrožanja mednarodne varnosti in miru, lahko svoje dejanje označijo kot legitimno samo v primeru, če za njimi stojijo ZN (Blix 2004, 73). Annan je prav tako poudaril, da morajo ZN vztrajati pri svojih sankcijah proti Iraku in da ni razloga, da bi proti Iraku nastopili bolj agresivno. Na drugi strani pa je Bush ravno nasprotno poudaril, da Irak neprestano krši določila resolucij ZN glede orožja za masovno uničenje, zaradi česar predstavlja ta država grožnjo avtoriteti same organizacije.

Američani pa se niso zaustavili zgolj pri opozarjanju na grožnjo, ki jo predstavlja Irak. Leta 2002 so skupaj s svojimi najmočnejšimi zavezniki, Britanci, pripravili osnutek resolucije glede inšpekcij v Iraku. Iračani so ostro nasprotovali tej resoluciji in so mednarodno skupnost opozorili, da bi v primeru sprejetja te resolucije znotraj VS ZN prenehali sodelovati z UNMOVIC-om. V osnutku resolucije, kasneje znane kot Resolucija 1441, je moč prebrati: »... katerakoli stalna članica Varnostnega Sveta lahko izrazi željo, da sodeluje znotraj katerekoli ekipe inšpektorjev, pri čemer bi za to državo veljale iste pravice in zaščita, kot je dodeljena članom ekipe« (Blix 2004, 78).

8. novembra je VS uradno sprejel omenjeno resolucijo, ki je znana kot Resolucija 1441. Ob sprejetju tega dokumenta je bilo Iraku naročeno, da inšpektorjem nudijo takojšnje,

brezkompromisno in aktivno sodelovanje. Če bi se nespoštovanje določil resolucij VS ZN nadaljevalo, bi VS začel razmišljati o uporabi oboroženih sil. Resolucija je prav tako vsebovala »navodila« za delo inšpekcij. Med drugim naj bi slednje v Iraku pričele hkrati izvajati toliko pregledov, da jih Irak ne bi zmozel več zadostno nadzirati. Inšpekcije naj bi bile prav tako pripravljene deliti svoje podatke s tajnimi službami posameznih članic, če bi bile k temu naprošene. UNMOVIC se je tem določilom ostro uprl.

Decembra 2002 so inšpektorji nadaljevali s svojim delom v Iraku, pri čemer so naleteli na dobršno mero sodelovanja z iraške strani, med drugim tudi olajšan dostop do določenih predelov države, ki naj bi jih preiskali. 9. Januarja 2003 je Hans Blix v poročilu VS ZN izjavil, da do tistega trenutka UNMOVIC še ni zasledil nobene sledi o obstoju orožja za masovno uničenje na iraških tleh, čeprav pa je dopuščal možnost, da se orožje nahaja na še neraziskanih območjih. Izjava je bila v nasprotju z mnenjem ZDA in Velike Britanije, ki sta trdno zagotavljala, da se orožje za masovno uničenje v Iraku vendarle nahaja in da je velika možnost, da bi ga lahko Iranci uporabili kadarkoli. Kljub temu sta se obe državi zavedali, da nimata nobenih trdnih dokazov, na podlagi katerih bi lahko uporabili oboroženo silo proti Iraku.

Pred 27. januarjem 2003, ko je bil UNMOVIC povabljen, da znova poroča o svojem delu pred VS ZN, so ZDA izdale dokument, ki se je imenoval »*Kako izgleda razorožitev?*«, v katerem je Amerika poudarila, da je čas, da v Iraku pride do spremembe režima. Pri tem predpogoj ni bila eliminacija Saddama, če bi le slednji spremenil svojo politiko. Poleg tega so Američani v tem dokumentu zapisali, da Irak še vedno odklanja popolno sodelovanje z UNMOVIC-om in IAEA ter da s tem krši določila Resolucije 1441.

28. januarja je predsednik Bush nagovoril ameriški kongres. V svojem govoru se seveda temi Iraka ni mogel izogniti. Pri čemer je dejal: »Britanska vlada je izvedela, da je Saddam Hussein pred kratkim zaprosil Afriko za večje količine urana« (Blix: 2004, 145). Pri tem je seveda Bush namigoval, da Iranci uran potrebujejo za svoje jedrsko orožje. Kasneje se je izkazalo, da je bil vir, na katerem je slonela njegova izjava, poneverjena pogodba, ki naj bi jo podpisala Niger in Iran. Postalo pa je tudi očitno, da ZDA ne zaupajo v uspeh misije UNMOVIC-a v Iraku.

Ameriška administracija se je ves ta čas zavedala, da potrebuje sodelovanje in podporo ZN za oboroženi napad na Irak. Vendar pa tukaj pride do izraza unilateralna zunanja

politika ZDA – Amerika je lobirala znotraj VS ZN, da bi le-ta sprejel resolucijo, ki bi odobrila napad na Irak, po drugi strani pa so bile ZDA odločene, da ne bodo dopustile ZN, da bi se vmešavali v njihove odločitve. Zato je Amerika iskala legalne vzroke, da bi z njimi upravičila svoja dejanja. Oporo za svoja dejanja je našla v 51. členu UL ZN, ki državam dovoljuje, da se v določenih primerih zatečejo k individualni oz. kolektivni samoobrambi. Prisotnost orožja za masovno uničenje naj bi bil tako več kot dober razlog za preventivno akcijo s strani ZDA proti Iraku. Američani so prav tako poudarjali, da so Iranci več kot enkrat kršili določila resolucije 1441, kar naj bi prav tako upravičilo oboroženo intervencijo nad to državo. Američani so bili prepričani, da bi VS lahko na podlagi teh razlogov sprejel resolucijo, ki bi dala zeleno luč za napad na Irak. Pa vendar so bile ZDA razdvojene: če bi VS sprejel resolucijo, bi potem na samo besedilo in vsebino le-te Amerika imela malo vpliva; če pa se VS ne bi mogel zediniti glede oboroženega napada na Irak in do resolucije ne bi prišlo, pa bi bile ZDA tiste, ki bi imele v rokah vse niti in bi VS postal nepomemben akter. Za odobritev napada s strani VS si je najbolj prizadeval takratni najmočnejši zaveznik Amerike, Velika Britanija. Zato so skušale doseči, da bi znotraj VS prišlo do nekakšnega konsenza in da bi VS nazadnje le sprejel resolucijo, ki bi podpirala oboroženo intervencijo proti Iraku.

14. februarja 2003 se je VS ZN sestal na posebnem zasedanju. Mnenju ZDA in Velike Britanije se je pridružila tudi Španija, ki se je strinjala s preostalima dvema članicama VS, da Irak ni pokazal nobenega napredka pri sodelovanju z ZN in da prav tako neprestano krši določila resolucije VS ZN ter da je čas, da VS ukrepa, pri čemer je Španija implicirala na oboroženi napad. Po drugi strani pa so preostale članice VS menile, da inšpekcija svoje delo v Iraku dobro opravlja in da bi bilo treba počakati, preden ostreje nastopijo proti Iraku. Zasedanju so drugi dan sledile protivojne demonstracije, ki jih je ameriška administracija označila kot nepomembne in poudarila, da je naloga vlade, da včasih ukrepa v nasprotju s splošnim javnim mnenjem.

24. februarja 2003 so Velika Britanija, ZDA in Španija v obtok poslale osnutek resolucije »v modrem⁴«. V dokumentu je bilo zapisano, da je Irak prekršil določila Resolucije 1441. Dokument je pomenil grožnjo samemu mednarodnemu miru in varnosti. Francija,

---

⁴ Pri resoluciji »v modrem«, gre za predlog, ki ni oštevilčen kot uraden dokument in za katerega ni potrebno glasovati.

Nemčija in Rusija so na drugi strani na predsednika VS naslovile memorandum, v katerem so se zavzemale za uspešno in miroljubno razorožitev Iraka.

ZDA so pred zasedanjem VS 7. Marca 2003 vztrajale predvsem pri tem, da se Iraku postavi določene časovne omejitve za izpolnjevanje pogojev mednarodne skupnosti glede razoroževanja. Pri tem je Amerika računala na to, da bi Irak nekatere izmed pogojev le stežka izpolnil v začrtanem časovnem okviru, kar bi bil lahko zadosten razlog, da VS odobri uporabo sile proti Iraku. Francija, Nemčija in Rusija so določanju časovnih okvirov za izpolnjevanje pogojev nasprotovale. Francijo je predvsem motilo, da VS ne bi bil tisti, ki bi določil, ali so bila določila iz resolucij pravočasno izpolnjena ali ne, ampak da bi imele ZDA proste roke, da same ocenijo, kako uspešen je Irak pri izpolnjevanju pogojev določenih s strani mednarodne skupnosti.

17. marca 2003 je ameriški predsednik Bush nagovoril javnost in dejal, da ima Sadam Husein še 48 ur časa, da skupaj s svojo družino zapusti Irak ali pa naj se sooči s posledicami svojih dejanj. Ideja o postopni razorožitvi Iraka je bila pozabljena. Irak še vedno ni hotel sodelovati z ZN, Američani pa niso odnehali s pritiski na VS ZN, da bi le-ta podprl napad koalicijskih sil na Irak. Tedanji ameriški sekretar Colin Powell je dejal, da obstaja legalna podlaga za ta napad: Irak namreč še vedno ni izpolnil obveznosti, zapisanih v resoluciji VS glede razorožitve, kar je, po mnenju ZDA in VB, dajalo članicam VS povod, da ukrepajo, ne da bi hkrati dobile odobritev VS za njihova dejanja. »Okno diplomacije se počasi zapira,« je še dodal Powell (Blix 2004, 9). Američani so ob tem pričakovali, da se bo po razkritju resnice, da orožje za masovno uničenje na iraških tleh vendarle obstaja, kljub temu, da ga inšpektorji ZN niso odkrili, pokazalo, da sta bila njihov agresiven pristop in politika do Iraka več kot upravičena. Mnogi smatrajo, da se ZDA niso odločile napasti Iraka, ko le-ta ni upošteval določil VS ZN, ampak da so napad načrtovale vse od leta 2002. Hans Blix, ki je vodil organizacijo inšpektorjev ZN (UNSCOM)⁵, ko so ti raziskovali, ali Irak poseduje orožje za masovno uničenje ali ne, je v svoji knjigi zapisal: »Po mojem mnenju se je Busheva administracija poleti 2002 odločila, da morajo biti ZDA po terorističnih napadih z dne 11. septembra 2001

---

⁵ UNSCOM (*United Nations Special Commission*): Posebna Komisija ZN, ki so jo slednji ustanovili po koncu Zalivske vojne, da bi nadzorovala Irak pri spoštovanju določil resolucije ZN o proizvodnji in uporabi orožja za masovno uničenje. Naslednik te komisije je UNMOVIC (*United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission* – Komisija Združenih narodov za nadzor, verifikacijo in inšpekcijo).

pripravljene, da preventivno napadejo katerokoli identificirano sovražno tarčo, ki bi utegnila predstavljati grožnjo Ameriki» (Blix 2004, 12).

Američani so se zavedali, da bo potrebno nekaj časa, da sestavijo vojsko, ki naj bi napadla Irak, tako da so dopustili ZN, da še naprej nadaljujejo s svojo politiko razoroževanja Iraka. Če Irak ne bi dopustil inšpektorjem ZN vstopa v državo oz. če bi le-tem vstop v Irak bil odobren, pa ne bi imeli dostopa do različnih delov države, bi Amerika lahko odreagirala z oboroženim napadom, kar bi ustrezalo tako ameriškim varnostnim interesom, hkrati pa bi s tem tudi branili čast in zahteve svetovne organizacije.

3.4.2 NAPAD

Ko so se ZDA odločile, da marca leta 2003 brez pristanka VS ZN napadejo Irak, so bile njihove napovedi in pričakovanja zelo optimistična. Težji del operacije, ki so jo poimenovali Iraška svoboda, naj bi bil spopad s samim režimom Saddama Husseina, lažji del pa »izvoz« demokracije v to državo. Prav tako je bilo pričakovati, da bo ljudstvo Iraka stopilo na stran osvoboditeljev, kot so Američani poimenovali sami sebe, s čimer naj bi okupacijskim silam močno olajšali njihovo delo oz. nalogo. Vendar pa se Busheva administracija, kot se je izkazalo kasneje, v svojih napovedih ne bi mogla bolj zmotiti.

Napad na Irak je potekal hitro in spretno in je vodil k zmagi in okupaciji v manj kot mesecu dni. Mednarodna skupnost je po napadu pričakovala, da bodo ZDA na dan privlekle dokaze, da je Irak vendarle na svojih tleh skrival orožje za masovno uničenje. Vendar pa orožja, o obstoju katerega je bila Amerika tako prepričana, ni bilo. Američani so menili, da obstaja možnost, da je bilo orožje varno prepeljano v Sirijo ali pa da je iraška vlada sama uničila vse dokaze o obstoju orožja za masovno uničenje, preden so ameriške čete vdrle v državo. Decembra 2003 je ameriški predsednik Bush v intervjuju izjavil, da ni bistvene razlike med tem, ali je Saddam Hussein dejansko posedoval orožje za množično uničenje ali pa je obstajala zgolj možnost, da bi Irak tovrstno orožje pridobil – v vsakem primeru je svet boljši brez njega (Blix 2004, 269).

Težji del misije, odpraviti vlado Sadama Huseina, se je tako že davno končal, ameriške čete pa še naprej ostajajo v Iraku. Število ameriških žrtev narašča iz dneva v dan, prav

tako pa tudi stroški invazije na Irak. Ameriški sekretar za obrambo, Donald Rumsfeld, opravičuje to »zamudo« z dejstvom, da je prehod iz tiranije v demokracijo v zelo kratkem času nemogoč in da iraški vladni svet tesno sodeluje z Ameriko, da bi bil ta prehod čim lažji in tudi čim hitrejši. Vendar pa je pri tem treba poudariti, da je Rumsfeld sam določil in izbral člane iraškega vladnega sveta, ki posledično ne delujejo samostojno, kot je pričakovalo iraško ljudstvo in svetovna javnost, ampak so podrejeni željam ZDA in načrtom, ki jih ima Amerika z Irakom. Amerika je prihodnost iraške varnosti, ekonomije in vlade zaupala zasebnim ameriškim podjetjem, ki v Iraku sodelujejo na vseh pomembnejših področjih, bodisi na področju iraške nafte (Nacionalna iraška organizacija za nafto naj bi Ameriko dnevno oskrbela v povprečju z 725.000 do 750.000 sodčki nafte) bodisi pri formuliranju zakonodaje nove iraške družbe. Ta podjetja Irak oskrbujejo z orožjem, načrtujejo izobraževalni sistem ipd., zato ni presenetljivo, da nobeno izmed teh podjetij ne želi, da bi se ameriške čete umaknile iz Iraka in državo prepustile Iračanom. Če bi obnovo Iraka znova zaupali mednarodnim organizacijam, predvsem ZN in njihovim zaveznikom, bi demokracija v Iraku resnično imela kakšno prihodnost, pri čemer pa bi ZDA morale odstopiti od svoje unilateralistične politike v tej državi in si končno priznati, da potrebujejo pomoč zaveznikov pri obnovi Iraka. Predvsem pa si morajo ZDA priznati, da lahko edino s pomočjo zaveznikov ponovno govorijo o legitimnosti njihove prisotnosti v Iraku (Hartung and Donnelley 2003, 194).

3.5 NAPAD NA IRAK IN LEGALNOST

Preceniti ali je imela določena vojaška akcija legalne vzgibe ni vedno lahko, saj države kot vzrok za spopad ponavadi navajajo politične vzroke, ki pa ne ležijo na tako močnih legalnih argumentih, kot od njih pričakujejo mednarodnopravne norme. Pogoji, ki jih priznava mednarodna skupnost, da države vstopijo v vojno, so sledeči: odobritev VS ZN, samoobramba in humanitarna intervencija.

Tako je bilo tudi v primeru Iraške vojne, kjer so Američani vzroke za vojno iskali v preventivni uporabi sile in pravici do samoobrambe.

Legalno podlago za spopad v Iraku so Američani našli v resolucijah VS, in sicer Resoluciji 678, 687 in 1441. Pri interpretaciji terminov »kršitev«, »resne posledice« ter

»vsa potrebna sredstva«, terminov, ki so zajeti v zgoraj omenjenih resolucijah in se nanašajo tako na prvo kot drugo vojno v Iraku, so le – ti lahko razumljeni kot avtorizacija uporabe sile (McGodrick 2004, 66). Tej interpretaciji pa so mnoge članice VS nasprotovale.

Nadalje so kot razlog za intervencijo v Iraku navajali pravico do samoobrambe. Leta 2002 so ZDA izdale novo Nacionalno strategijo za varnost (*National Security Strategy*), ki je predpostavljala pravico do samoobrambe. Sledeč strategiji je Irak predstavljal grožnjo ZDA, zaradi česar je bila Amerika upravičena, da naproti tej grožnji tudi ukrepa. Glavni argument ZDA, da so ponovno interpretirale pravico do samoobrambe kot je interpretirana v 51. Členu UL ZN, je bil, da je potrebno v obstoječem svetu, kjer prihajajo grožnje s strani držav v razvoju in s strani mednarodnega terorizma, ponovno premisliti, kdaj in kako imajo države pravico, da se pred temi grožnjami tudi obranijo. McGodrick v svojem delu *Od 11. septembra do Iraške vojne leta 2003 – Mednarodno pravo v dobi kompleksnosti* nadalje navaja: »Dejavniki, ki jih je potrebno upoštevati zdaj vključujejo tudi verjetnost napada; možnost da se bo ta verjetnost povečala, in potrebo, da se izkoristi vsaka še tako redka priložnost...« (McGodrick 2004, 70).

Kritiki vojne v Iraku so trdili, da je vojno težko argumentirati na podlagi nove, ameriške, definicije pravice do samoobrambe. Busheva doktrina, je skušala uveljaviti novo pravilo, veljavno le za ZDA, kar je očitno nesprejemljivo in si zasluži neodobravanje s strani mednarodne skupnosti. Doktrina je namreč pomenila grožnjo ideji sveta, kjer so države podvržene zakonu, predvsem v primeru uporabe sile, in je hkrati podpirala idejo, da nad zakoni ZDA ne obstojijo nobeni drugi zakoni.

Christian Dominice je v svojem članku z naslovom *Nekaj legalnih aspektov vojaške operacije v Iraku* zapisal (Dominice 2003, 137):

Če smatramo mednarodno pravo kot pomemben zbornik pravil, ki omogoča vzdrževanje reda in pravičnosti v mednarodnih odnosih, predvsem v družbi, ki jo večinoma sestavljajo države in druge skupine ali entitete, potem je uravnavanje uporabe vojaške sile najvišjega pomena in leži v samem korenu mednarodnega pravnega sistema.

Ko govorimo o reguliranju uporabe sile, norme mednarodnega prava določajo, kdo in kdaj ima pravico do uporabe sile (*ius ad bellum*)⁶. Obstajajo pa tudi norme, ki določajo okvirna pravila glede poteka vojaških operacij (*ius in bello*)⁷.

Pri napadu na Irak je potrebno odgovoriti na tri glavna vprašanja: ali je bil napad na Irak legalen, ali so Američani upoštevali pravila mednarodnega prava o oboroženih spopadih (*ius ad bellum* in *ius in bello*) in kakšne bodo posledice okupacije Iraka. Odgovori na ta vprašanja sledijo v nadaljevanju besedila.

Kdo in kdaj ima pravico do uporabe oborožene sile, je definirano v UL ZN iz leta 1945, kjer je med drugim zapisano: »Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli držav, ali pa ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov « (2. člen, 4. odstavek).

V primeru legalnosti napada na Irak je potrebno raziskati, ali ta primer lahko štejemo kot eno izmed izjem zgoraj zapisanega pravila, saj namreč UL ZN dovoljuje, da se države zatečejo k uporabi oborožene sile le v primeru samoobrambe ali pa, če je bil napad odobren s strani ZN.

Ko govorimo o pravici do individualne oz. kolektivne samoobrambe (51. člen UL ZN), se le-ta nanaša na žrtve napada. V primeru Iraka bi težko rekli, da je bila Amerika dejansko ogrožena oz. da je bila ogrožena katera od njenih zaveznic, kar pomeni, da ZDA niso imele legalne osnove, da bi napad na Irak osnovale na podlagi 51. člena. Kljub temu so ZDA skušale s svojstveno interpretacijo tega člena, češ da je tudi v primeru grožnje z oboroženo silo moč govoriti o pravici do samoobrambe, prepričati svetovno javnost, da je bil napad na Irak neizogiben. Takšno utemeljevanje uporabe oborožene sile v imenu preventivne samoobrambe je potrebno takoj zavreči. Četudi bi bilo kadarkoli govora o takšni doktrini, bi v primeru napada na Irak še vedno obveljalo obče sprejeto mnenje, da je bila ta vojna nelegalna (Dominice 2003, 139).

Kot sem že omenila, je državam dovoljeno, da se zatečejo k uporabi oborožene sile v posebnih okoliščinah in s pristankom VS ZN. Kot primer takšnih izrednih razmer, kjer so

---

⁶ *Ius ad bellum* je latinski izraz, ki označuje skupek določil mednarodnega prava, ki določajo, ali so vzroki za vojno upravičeni ali ne; pravica do vojne.

⁷ *Ius in bello* je latinski izraz, in sicer gre za določila mednarodnega prava v času vojskovanja, ki vojskujoče strani zavezuje, da upoštevajo norme vojnega in humanitarnega prava; pravila vojskovanja

bile vključene ZDA, lahko navedemo okupacijo Kuvajta s strani Iraka iz leta 1990, ko je VS pooblastil ZDA (Resolucija 678), da ustrezno ukrepajo in pri tem uporabijo vsa sredstva, ki se jim zdijo potrebna, kar je seveda vključevalo tudi uporabo oborožene sile. Tudi v primeru napada na Irak nekaj let kasneje so ZDA skušale prepričati VS, da bi le-ta sprejel posebno resolucijo, v kateri bi Američani dobili pooblastilo za uporabo oborožene sile proti Iraku. Vendar pa so ZDA naleteli na močan odpor, zlasti pri treh članicah VS, in sicer Franciji, Nemčiji in Rusiji. Te tri države so vztrajale, da so za razorožitev Iraka še naprej edino pristojni inšpektorji ZN, tako kot je bilo zapisano v Resoluciji 1441 iz leta 2001.

Če odgovorim na vprašanja, ki sem si jih zastavila na začetku poglavja, lahko trdim, da je bil napad ZDA in mednarodnih koalicijskih sil na Irak vse prej kot legalen. Američani so namreč zaobšli norme mednarodnega prava, ki so zastavljene v UL ZN. Kljub temu, da so skušali za spopad z Irakom najti legalno podlago v 51.členu UL ZN, ZDA ni uspelo, da bi napad na Irak prikazale kot eno izmed dveh izjem, v primeru katerih je napad z oboroženo silo smatran kot legalen. O tem, ali je bila invazija na Irak legalna ali ne, se je razpravljalo tudi v Evropskem parlamentu, kjer je bilo izpostavljeno sledeče vprašanje (Evropski parlament 2006) :

Zasedba Iraka ni imela kritja v mednarodnem pravu. Ni je bilo mogoče upravičiti kot dejanja zakonite obrambe, kot ga opredeljuje Ustanovna listina ZN, in se ni opirala na resolucijo varnostnega sveta ZN. Sadam Husein je bil grozovit diktator, vendar njegova vlada ni razpolagala z orožjem za množično uničevanje, pa tudi ni nudila zavetja teroristom, ki so nameravali napasti ZDA ali druge države. Odkar se je začela vojna, je svet priča vojnim operacijam, ki so v nasprotju z zavezujočimi pravili mednarodnega humanitarnega prava, kot so uzakonjeni v ženevski konvenciji in drugje.

Težko bi tudi trdili, da je bil napad na Irak v skladu s humanitarnim pravom. Poročila različnih mednarodnih organizacij, med njimi tudi Amnesty International, navajajo nezakonite poboje civilistov s strani koalicijskih sil in oboroženih skupin v Iraku. Nadalje obstajajo poročila o mučenju in zlorabah, ki so se dogajale tako v Iraku kot tudi v zalivu Guantanamo, Afganistanu in drugje, iz česar je razvidno, da so ZDA in njihovi zavezniki delovali vse prej kot v skladu z Ženevskimi konvencijami.

Še danes unilateralna, nezakonita invazija na Irak s strani ZDA in njihovih zaveznikov oz. koalicije predstavlja izziv sistemu kolektivne varnosti, kot je definirana v UL ZN.

3.6 NAPAD NA IRAK IN LEGITIMNOST

Pri vojni v Iraku ne moremo mimo pomembnega dejstva realistične teorije – ko se svetovni hegemon odloči, da vstopi v vojno, ga ne more nihče zaustaviti. ZDA so s svojim dejanjem šle preko vseh mednarodnih norm ter okupirale suvereno državo.

Napad na suvereno državo delno odobravajo tudi liberalisti, vkolikor gre za humanitarno intervencijo. V primeru Iraka je tako imela mednarodna skupnost utemeljen razlog za ukrepanje, saj je skušala zaščititi prebivalce Iraka pred režimom Sadama Huseina, hkrati pa so skušali doseči, da bi se Irak odpovedal orožju za masovno uničenje, ki naj bi se nahajalo na iraškem ozemlju.

Podpori liberalne in realistične teorije napadu na Irak pa se zoperstavijo marksisti, ki trdijo, da je vzrok za spopad v Iraku zgolj eden, in sicer ekonomski - dostop do poceni nafte, pri čemer so ZDA odigrale vlogo zaščitnika globalnega kapitalizma. Nadalje marksisti poudarjajo, da je vloga globalnega kapitalizma zgolj, da skrbijo za blaginjo močnih in vplivnih držav na račun majhnih in revnih držav.

Marksistični kritiki se pridružujejo tudi konstruktivisti, ki zagovarjajo moč mednarodnega prava in institucij. V primeru spopada v Iraku, trdijo konstruktivisti, gre za unilateralno invazijo ZDA, pri čemer so slednje zaobšle podporo obstoječih mednarodnih institucij in so ravnale v nasprotju s splošno sprejetimi mednarodnopravnimi normami, tako da je bila invazija vse prej kot legalna. Prav tako konstruktivisti poudarjajo, da je spopad v Iraku pokazal, kako šibka je sama konstitucija ZN in da so znotraj organizacije nujno potrebne spremembe, ki bi utrdile moč in pomen institucije (Baylis in Smith 2005).

Razvojna politika v katerikoli državi naj bi temeljila na politični legitimnosti. V Iraku to pomeni, da je potrebno upoštevati predvsem načela Islama in lokalne politične kulture. Američani so pri napadu na Irak ta načela ignorirali in so delovali na principu prepričanja, da je zahodni model demokracije univerzalen. Pri tem so spregledali dejstvo,

da je vzpostaviti demokratično državo v poseljeni državi, polni zgodovine ,in kjer se nahaja kulturno občutljiva družba, vse prej kot enostavno.

Težko si je misliti, da bi Busheva administracija lahko preprosto pozabila, da je za vsakršno dejanje, ki utegne vplivati na mednarodni mir in varnost, potrebno pridobiti odobritev oz. legitimizacijo s strani mednarodne skupnosti. S tem, ko so uporabo oborožene sile ZDA definirale kot preventiven napad, je bilo razvidno, da so se skušali Američani čimbolj približati 51. členu ULZN, ki dopušča uporabo sile brez predhodne odobritve s strani ZN, če gre za samoobrambo. V resnici pa je iz ravnanja ZDA razvidno, da se niso nameravale ozirati na to, ali je vojna legalna ali ne, legitimna ali ne. Američani so celo uprizorili nekakšno lažno bitko znotraj VS ZN, ki naj bi mednarodni skupnosti dala vedeti, da so se Američani do konca zavzemali za miroljubno rešitev situacije z Irakom in da je bila vojna njihov zadnji izhod. Še več, Busheva administracija je VS pojmovala kot instrument za doseg svojih ciljev. Če bi pridobila podporo VS, potem bi imela podporo celotne mednarodne skupnosti za napad na Irak, ker pa se to ni zgodilo, je Amerika dala jasno vedeti, da obrača hrbet multilateralizmu (Tucker in Hendrickson 2004, 27).

Ne samo, da napad na Irak ni imel podpore mednarodnih pravnih institucij, napadu je ostro nasprotovala tudi javnost. Ko so ZDA razglasile, da načrtujejo invazijo na Irak, so po vsem svetu sledili množični protesti ogorčene javnosti. Kljub temu, da je bila javnost v Ameriki glede mnenja o legitimnosti napada na Irak razdeljena po sredini, je tekom vojne vedno več ljudi začelo zagovarjati stališče, da je spopad v Iraku vse prej kot legitimen.

Drugačno reakcijo je zaslediti s strani iraškega ljudstva. Le-to je sprva vstop ZDA in koalicijskih sil v Irak sprejelo z odprtimi rokami, še več, zavezniške sile so Iračani pojmovali kot rešitelje, ki naj bi jih osvobodili dolgoletne tiranije Sadama Huseina. Ko pa se je izkazalo, da vojna ne bo tako kratkotrajna in ko so zavezniške sile kljub padcu Sadamovega režima ostale na iraških tleh ter nadaljevale boj proti terorizmu, pa se je mnenje Iračanov spremenilo. Vojna, ki naj bi trajala le nekaj tednov, traja še danes in težko bi rekli, da so v očeh iraškega ljudstva Američani še vedno razumljeni kot heroji.

Od samovoljne odločitve, da napadejo Irak, se je legitimnost ZDA kot največje sodobne velesile razrušila, predvsem potem, ko so v javnost prišla poročila o ravnanju Američanov z vojnimi ujetniki iz Iraka.

3.7 VPLIV INVAZIJE ZDA NA IRAK NA ODNOSE MED ZN IN ZDA

»Ali bodo ZN služili namenu, zaradi katerega so bili ustanovljeni, ali bodo ostali nepomembni?« je vprašanje, s katerim je Bush v svojem nagovoru GS ZN septembra leta 2002 skušal izzvati VS ZN (Falk 2003, 196). ZDA so očitno pojmovale, da se je izkazalo, kako nepomembni so ZN, ko le-ti niso hoteli podpreti ameriškega načrta, da napadejo Irak pod pretvezo samoobrambe. Čeprav tisti, ki so tej vojni nasprotovali, trdijo ravno nasprotno, in sicer, da je VS ravnal popolnoma pravilno, ko ni podprl ameriškega načrta za napad na Irak, saj napad ni bil v skladu ne z UL ZN niti z mednarodnim pravom (Falk 2003, 196). Podobno kot je v 90-ih letih intervencija na Kosovu povzročila debato o tem, kaj je še legalno in kaj zgolj legitimno (intervencijo samo je mednarodna skupnost pojmovala kot nezakonito, a legalno), je tudi Irak postavil UL ZN na preizkušnjo, predvsem pa določila glede uporabe oborožene sile.

Ko so ZDA neposredno po napadu Al Kaide na Svetovni trgovinski center 11. septembra 2001 napadle Afganistan, se je slednji zdel kot primerna tarča, saj je predstavljal center teroristične organizacije (v Afganistanu so se nahajali vadbeni centri za urjenje teroristov), hkrati pa je zaradi vladavine Talibanov užival minimalno diplomatsko podporo (Falk 2003, 200). Prav tako so ameriški obračun s talibanskim režimom in samo Al Kaido podpirale mnogoštevilne države. ZDA je v tem primeru uspelo neizpodbitno dokazati, da je za dogodke 11. septembra odgovorna Al Kaida, zato se ni nihče vprašal, ali je bil napad Amerike na Afganistan v skladu z UL ZN. Prav tako je Američanom uspelo zaobiti določila mednarodnega prava oz. jih prilagoditi svojim nameram, in sicer upravičiti svoja dejanja na podlagi boja proti terorizmu.

V trenutku, ko so se voditelji ZDA začeli pogovarjati o napadu na Irak, pa so Američani naleteli na močno nasprotovanje svetovne laične javnosti (pojavi se številna mirovna gibanja) kot tudi predstavnikov mednarodne skupnosti. Američani so svojo namero upravičevali na podlagi pravice do preventivne samoobrambe in s strahom pred orožjem

za masovno uničenje, ki naj bi se skrivalo na iraških tleh. »Ne moremo mirno čakati in gledati, kako narašča globalna nevarnost!« je v svojem nagovoru VS dejal Bush. Vendar pa so se ravno zaradi te izjave in njej podobnih v VS odločili, da ne bodo pristali na zahteve s strani ZDA in Velike Britanije, naj podprejo njihove namere (Falk 2003, 201). Kljub vsemu pa so ZDA vztrajale, da napadejo Irak, z ali brez pristanka VS ZN. Vendar pa, ali lahko potem sploh govorimo o delujočem sistemu ZN, če pa se pravilom in določilom UL ZN ne pokoravajo niti države, ki bi morale ostalim predstavljati neke vrste zgled? Tu je potrebno potemtakem zastaviti vprašanje, kaj lahko storijo ZN, ko pa so določila UL ZN neprestano kršena ali pa se jih ne upošteva oz. kako se lahko takšne kršitve kaznujejo, saj je posredi vprašanje kršenja določil mednarodnega prava. Takšno vedenje je namreč pokazatelj, da je postala UL ZN preveč rigorozna (ali pa je morda bila takšna že od samega začetka), da bi lahko nudila učinkovite rešitve za dejanske situacije na področju svetovne politike v času, v katerem živimo. Po drugi strani podobne kršitve UL, kot so se zgodile s strani ZDA, neizogibno vodijo do spoznanja, da je včasih potrebno v zakonih najti luknje in zakon prilagoditi trenutni situaciji. Falk v svojem članku gre še korak dalje in pravi: »Če priznamo obstoj vedenjskih pritiskov sveta na osnovna načela Listine, ko govorimo o uporabi sile, obstaja možnost, da v nekaterih primerih uporabe oborožene sile v navezi na Listino lahko trdimo, da so ta dejanja nelegalna, a legitimna« (Falk 2003, 203).

Zmago Američanov nad režimom Sadama Huseina lahko torej razumemo na eni strani kot politično zmago in hkrati njihovo okupacijo označimo kot uspešno. V tem primeru potemtakem lahko trdimo, da je bila intervencija Američanov in njihovih zaveznikov legitimna, a še zdaleč ne legalna. Težko trdimo namreč, da je uporaba sile v primeru ogrožanja varnosti sprejemljiv argument. V primeru napada na Afganistan je šlo za odgovor na oborožen napad na podlagi pravice do obrambe, katero je zagovarjala večina strokovnjakov mednarodnega prava. Ko govorimo o Iraku, pa so bili argumenti za napad, kot so vprašanje varnosti in povezanost Iraka z Al Kaido, vse prej kot prepričljivi. Američani so v želji, da bi prikrili nelegalnost svojega ravnanja, šli celo tako daleč, da so govorili o humanitarnih vzvodih, ki naj bi bili v ozadju napada na Irak. ZDA bi morale v svoje načrte vključiti delovanje v skladu z načeli UL ZN in upoštevati splošno

mednarodno pravo. UL ZN namreč kljub vsemu omogoča boj proti terorizmu po legalni poti, zato se ZDA ne bi smele same odločiti za vojno proti Iraku brez privoljenja VS ZN (Falk 2003, 212).

4 PRIMERJAVA LEGITIMNOSTI IN LEGALNOSTI NAPADA NA KOSOVO TER AMERIŠKE OKUPACIJE IRAKA LETA 1991 Z NAPADOM NA IRAK LETA 2003

4.1 ZALIVSKA VOJNA

Amerika je bila vojno proti Iraku, proti istemu diktatorju, Sadamu Huseinu in njegovi vladi dvakrat v zadnjih dveh desetletjih. V obeh vojnah je Američane vodil predsednik Bush, oče (George H. W.) leta 1991 in kasneje sin (George W.) leta 2003. Vendar pa se invazija na Irak leta 2003 ni končala tako srečno kot tista pred njo, leta 1991.

S perspektive realistične teorije so poseg ZDA v spor med Irakom in Kuvajtom določili naslednji dejavniki:

- dokazovanje nadvlade ZDA v svetu po Hladni vojni – ZDA so skušale svetu dokazati, da ne bodo tolerirale odkritega nasprotovanja njihovim zahtevam in hkrati mednarodnemu redu. V primeru Zalivske vojne težko govorimo o vzpostavljanju demokracije in svobode, ampak gre za absolutno pokoravanje ameriškim zahtevam, s čimer so ZDA še enkrat dokazale, zakaj so svetovni hegemon;
- zaščita naftnih interesov Zahoda – brez dvoma je glavni razlog, da so se ZDA odločile poseči v spor, ki se je odvijal na Bližnjem vzhodu, strah da bi Iraku uspelo aneksirati Kuvajt, s čimer bi Irak pridobil nezanemarljiv nadzor nad svetovnimi rezervami nafte, kar bi seveda vplivalo tudi na porast cen nafte. Pod krinko, da je namen Zalivske vojne ščititi nacionalno suverenost, je bil glavni razlog za vojaški poseg zaščita ekonomskih interesov;
- in razkazovanje ter preizkušanje vojaških moči – realisti namreč smatrajo, da uspešna in velika vojska lahko ščiti interese posamične države. (Baylis in Smith 2005).

Medtem ko realizem poudarja moč oz. celo nadmoč posamične države na svetovnem odru, pa liberalizem poudarja, da je v svetovni politiki več pomembnih akterjev, poudarja

pomen mednarodnih institucij in moč človekovih pravic. S stališča liberalne teorije je bila Zalivska vojna dokaz uspešnosti delovanja mednarodnega prava, ZN in vzdrževanja miru. Liberalisti so tudi v tem primeru poudarjali moč prepričevanja z uporabo različnih političnih sredstev, (diplomacija, ekonomija, itd.), pri čemer le – ta temeljijo na legitimnosti in konsenzu. Posledično se liberalna teorija oddalji od realistične teorije, ki poudarja pomen moči in prevlade ene države - liberalna teorija zagovarja idejo multilateralizma (Baylis in Smith 2005).

Odločitev ZDA da posežejo v konflikt med Irakom in Kuvajtom je za marksiste le še en dokaz več, kakšen je svetovni red v realnosti: vladavina zakona za ene in odsotnost le – te za zahodni svet. Marksistično teorijo, potrjuje tudi dejstvo, da so ekonomske sankcije, ki so bile uvedene naproti Iraku oz. iraški vladi konec koncev prizadele le najšibkejše in najrevnejše člane družbe, pri čemer so se glavnih krivcev za nastalo situacijo komaj dotaknile ali imele kakršenkoli vpliv na njihova življenja (Baylis in Smith 2005).

Pri Zalivski vojni ne moremo mimo najbolj očitnega razloga za vmešavanje zahodnega sveta v konflikt na Srednjem vzhodu, ki ga izpostavljajo tudi postmodernisti. V Zalivski vojni ni šlo več zgolj za vojno med državami, tekmicami, temveč je šlo tudi in predvsem za ideološko vojno, vojno med dvema različnima svetovoma, kot ju interpretirata Zahod in Vzhod.

4.1.1 POTEK ZALIVSKE VOJNE

Kuvajt je pred prvo svetovno vojno spadal pod provinco Basra, po vojni pa so z nafto bogato provinco po nareku kolonialne velesile Velike Britanije ločili od Basre in ustvarili državo Kuvajt, ki je kasneje postal neodvisna monarhija. Vendar pa se meje med Kuvajtom in Irakom niso nikoli dokončno določile in nasprotja so rasla do ustanovitve nevtralnega območja med državama.

Po iransko-iraški vojni v 80. letih je Irak od Kuvajta prejel kredit v vrednosti 80 milijonov ameriskih dolarjev, s katerim naj bi odplačal svoje dolgove. Prvotni načrt Iraka je bil, da bi z zmanjšanjem količine črpanja nafte pripeljal do zvišanja cene le-te, s čimer bi lahko odplačal svoje dolgove. Vendar pa je bil na škodo Iraka rezultat nasproten:

Kuvajt je črpal vedno več, cena je padala in Kuvajt se je pripravljaj na rešitev mejnih sporov v lastno korist.

Pogajanja med Irakom in Kuvajtom se do konca julija 1990 niso premaknila nikamor, zato je Irak na meji s Kuvajtom namestil svojo vojsko. ZDA so izrazile zaskrbljenost nad tem dejanjem, vendar večjih nasprotovanj ni bilo. ZDA so celo obljubile, da se v morebiten konflikt ne bodo vmešale, kar je Hussein razumel kot odobritev za vsakršne prihodnje akcije v odnosu do Kuvajta.

Mesec dni kasneje, avgusta 1990 so iraške sile vdrle v Kuvajt in zasedle pomembne strateške točke. Prvi dan spopada med Irakom in Kuvajtom se je sestal VS ZN in sprejel prvo izmed mnogih resolucij, ki so zasedle strogo stališče proti dogodkom na Vzhodu (Gregg 1993, 107). Resolucija 660 je okupacijo ostro obsodila in zahtevala umik iraške vojske iz države. Kljub temu, da je bil podoben odziv ameriške vlade, tu ne moremo govoriti o pritisku Amerike kot najmočnejše stalne članice VS na vsebino zgoraj omenjene resolucije (Gregg 1993, 107). Prav tako sta prvič po koncu hladne vojne skupaj stopili nekdanji sovražnici Rusija in ZDA in obe javno obsodili odločitev iraškega voditelja, da napade Kuvajt.

Ko se je Sadam Husein odločil, da vkoraka v Kuvajt in tako razreši spore med Kuvajtom in Irakom, se ni zavedal, da bo iz tega nastala multinacionalna vojna, ki bo Iračane pregnala iz Kuvajta in da bo VS ZN sprejel nekaj najbolj strogih resolucij od začetka svojega obstoja, vrhunec teh resolucij pa bo predstavljala Resolucija 678, ki bo dala dovoljenje, da se v vojni med Irakom in Kuvajtom uporabi vsa sredstva, ki so na voljo, da se ta konflikt razreši (Gregg 1993, 105). Iračani so sicer pričakovali, da bo njihovo dejanje naletelo na neodobravanje s strani mednarodne skupnosti, vendar pa so bili prepričani, da kaj več od zgolj diplomatskih diskusij s strani slednje ni pričakovati. Tako je bil oster in hiter odziv ZDA in ZN, ko je Irak napadel Kuvajt, nepričakovan.

Vendar pa se je kljub zgodnjemu odgovoru ZN na dogodke leta 1991 celotna zgodba in analiza stanja v Kuvajtu dogajala znotraj Washingtona, ki je ob tem tudi pričel zbirati koalicijske sile na ozemlju Savdske Arabije, da bi le-te v okviru operacije, poimenovane

Puščavska nevihta, priskočile na pomoč Kuvajtu. Prehod iz obrambne v ofenzivno držo ni bil nepričakovan, saj je bilo že dolgo znano stališče ZDA do Iraka in Sadama Huseina ter nepripravljenost Amerike, da bi se pogajala z Irakom, ko se je približeval rok za umik iraških čet iz Kuvajta, ki so ga določili ZN.

Slednji so pri vsem tem odigrali zgolj majhno vlogo, pravzaprav so bile odločitve, sprejete v okviru ZN, postavljene na obrobje. ZDA so bile odločene, da Irak ne bo ostal nekaznovan, kljub temu pa je predsednik Bush hotel podporo ZN, ki je bila jasno izražena v Resoluciji 660 in vseh njihovih nadaljnjih resolucijah.

ZN so se zavedali pomena iraškega umika iz Kuvajta, zato so sprejeli sankcije, ki naj bi Irak prisilile k umiku. V Savdsko Arabijo je 29 držav poslalo svoje vojaške sile, kar naj bi Sadama odvrnilo od nadaljnjih ozemeljskih teženj. V tem času pa je prišlo do trenj med ZN in ZDA, prve so namreč podpirale idejo, da se embargo in uveljavljanje sankcij proti Iraku nadaljujeta, ZDA pa so vedno bolj vztrajale pri vojaški rešitvi tega konflikta. Tako je bilo v ospredje postavljeno vprašanje: ali nadaljevati z embargom ali odobriti uporabo sile nasproti Iraku, kar bi hkrati tudi pomenilo, da bi nadzor nad situacijo v zalivu prevzele ZDA (Gregg 1993, 109). Amerika se je tako zoperstavljala poskusom drugih držav, da bi z Irakom sklenile nekakšen političen sporazum, in so iskale v VS podporo resoluciji, ki bi legitimizirala uporabo sile. Amerika je sicer imela tudi drugačen izhod – lahko bi se namreč zatekla k sklicevanju na 51. člen UL ZN, ki dovoljuje uporabo sile v primeru, če gre za pomoč državi, ki se upira agresorju, kar bi pomenilo, da ZDA ne bi potrebovale odobritve s strani VS ZN. Vendar pa se je Busheva administracija zavedala, da sklicevanje na 51. člen nikoli ne bi zadostovalo, da bi Amerika pridobila podporo širše mednarodne koalicije in domačega, nacionalnega kongresa za svoje namene, zato je potebovala močno podporo VS ameriškim vojaškim ukrepom (Gregg 1993, 109). Tako so ZDA pričele z iskanjem podpore resoluciji, ki bi pravzaprav Iraku nedvoumno sporočila, da ZN ne izključujejo uporabe sile v primeru, da bi Irak nadaljeval z neizpolnjevanjem določil resolucij, ki so jih ZN že sprejeli. Zadržki nekaterih članic VS glede resolucije, ki so jo ZDA predlagale, so razumljivi, saj so bile ekonomske sankcije proti Iraku v veljavi le nekaj mesecev. Po številnih zakulisnih pogajanjih in diplomatskih stikih je bila 29. novembra 1990 v VS sprejeta Resolucija 678. Mnogi trdijo, da je Amerika v tem primeru zgolj izkoristila ZN kot instrument za doseganje ciljev svoje

zunanje politike (Gregg 1993, 113). Amerika je znova prevzela vajeti mednarodne organizacije, pri čemer je ZDA vsiljevala svojo zunanjo politiko VS ZN in pri tem dosegla, da so se ZN zavestno odpovedali svoji obveznosti poiskati vse možne izhode za miroljubno reševanje sporov. Vendar pa ne gre zanikati, da so Američani poiskali podporo mednarodne skupnosti in ZN, preden so ukrepali proti Iraku.

16. januarja 1991 so Američani napovedali začetek operacije Puščavska nevihta in pričetek osvoboditve Kuvajta izpod iraške okupacije. Dejstvo, da so pričetek bojev mednarodnih sil proti Iraku napovedali Američani in ne ZN, spet priča o tem, kako očitno je bilo, da so vse niti vlekla ZDA (Gregg 1993, 118). Šest tednov kasneje je bil Kuvajt osvobojen, VS ZN pa je sprejel resolucijo 687, ki je določila sankcije in obveznosti Iraka do mednarodne skupnosti in Kuvajta. Najpomembnejše določilo, ki je vplivalo tudi na vojno v Iraku leta 2003, je bilo, da mora Irak uničiti oz. odstraniti vsakršno biološko ali kemično orožje, ki se je v tistem času nahajalo na iraških tleh.

Iraška okupacija Kuvajta ter prizadevanja ZDA in ZN, da bi prisilila Irak k umiku, so pomembno vplivali na odnose med ZDA in ZN. Mnogi analitiki prve Zalivske vojne so mnenja, da je bila intervencija ZDA na vzhodu leta 1991 med drugim tudi priložnost, ko je Amerika prikazala, da ni velesila le na papirju, hkrati pa so ravno zato ZN pri tem konfliktu odigrali zgolj sekundarno vlogo.

4.1.2 IRAK 1991 IN 2003

Vojna v Iraku iz leta 1991 je potekala v skladu z legalnimi in institucionalnimi normami. Ob iraški invaziji na Kuvajt 2. avgusta leta 1990 so ZDA sklicale nujno zasedanje VS ZN. Rezultat je bila resolucija VS, ki je strogo obsodila kršenje mednarodnega prava s strani Iraka in je njihovo dejanje ostro obsodila. Tej resoluciji je sledilo še 11 drugih resolucij, najpomembnejša izmed njih je morda resolucija št. 678, kjer je VS določil rok za umik iraških čet iz Kuvajta.

V nasprotju z napadom na Irak leta 1991 je leta 2003 odločitev za vojno potekala za zaprtimi vrati ameriške vlade, ki se je šele nato, ko je kocka že padla, obrnila na ZN, kljub temu, da so strokovnjaki za zunanjo politiko že leto pred začetkom vojne svarili vlado, da je takšna vojna po določenih mednarodnega prava nelegalna. Namesto da bi se

Američani pogajali z ZN, so zgolj predstavili svoje zahteve (v nagovoru ameriškega predsednika Busha GS ZN septembra leta 2002). Ko so bile priprave na vojno že v polnem teku, je ameriški kongres sicer odobril napad na Irak, a je hkrati poudaril, naj predsednik skuša pridobiti tudi dovoljenje s strani VS ZN. Slednji je leta 2002 sprejel resolucijo 1441, ki je Irak obtožila, da je prekršil resolucije VS, in v kateri so Irak opozorile, da če se le-ta ne namerava znova pokoriti zahtevam resolucij VS, grozi državi napad z oboroženo silo. Vendar pa so bile ZDA odločene, da gredo v vojno, že od leta 2001.

Medtem, ko pri napadu na Irak leta 1991 govorimo o multilateralizmu – upoštevanje določil mednarodnega prava in sodelovanje z mednarodnimi institucijami, pa je vojna v Iraku leta 2003 primer unilateralizma – ukrep ene države, ki je sama vzpostavila zakonska določila za ta primer in ki je vodila svojo politiko po načelu »kdor ni z nami, je proti nam«.

Vprašanje, ki se tu postavlja, je, ali naj bi mednarodne institucije sploh imele kakšno vlogo v pomembnih zunanjepolitičnih odločitvah posameznih držav. Leta 1991 so ZDA strogo upoštevale določila mednarodnega prava o uporabi oborožene sile in od vsega začetka je bil v ameriško operacijo v Iraku vključen tudi VS, prav tako pa so upoštevali zakonske norme. To je razlika od leta 2003, ko so ZDA pravzaprav zaobšle določila mednarodnega prava in mednarodnih institucij. Mnogi strokovnjaki mednarodnega prava, vključno z generalnim sekretarjem ZN Kofijem Annanom, so napad na Irak označile kot nasprotovanje mednarodnemu pravu.

Leta 1991 je bil vzrok za vojno zelo jasen: pregnati iraško vojsko iz Kuvajta, potem ko so iraške sile po ukazih Sadama Huseina ilegalno okupirale to državo. 17. januarja leta 1991 se je z ameriško operacijo Puščavska nevihta pričela Zalivska vojna, ki je pregnala slabo opremljene in pripravljene iraške sile iz Kuvajta in prisilila iraško vojsko k vdaji. To je bil velik uspeh, ne samo za ZDA, ampak za celotno mednarodno skupnost. Z resolucijo ZN 687 (iz leta 1991) so bili Iračani obvezani predati vsakršno orožje za masovno uničenje in plačati vojno odškodnino, vredno več milijard ameriških dolarjev, da so poplačali vso škodo, ki so jo storili ob invaziji na Kuvajt. Ko je bila misija uspešno končana, se je vojaška operacija zaključila.

Po drugi strani pa so bili vzroki za napad ZDA in njenih zaveznikov na Irak leta 2003 dokaj netransparentni. Uraden vzrok v času napada je bil, da želijo zavezniki iz Iraka odstraniti vsakršno orožje za masovno uničenje. Zdaj, ko je znano, da na iraških tleh orožja za masovno uničenje ni bilo in da so bile ocene Inšpekcije ZN za orožje pravilne, je ta razlog postal neveljaven. Drugi razlog za invazijo na Irak, ki so ga ZDA navedle, je bila retaliacija za teroristični napad na Ameriko z dne 11. septembra 2001. ZDA so namreč trdile, da obstaja povezava med Sadamom Huseinom in teroristično organizacijo Al Kaido, čeprav za to ni bilo nobenih dokazov. Ob nujnosti, da napad na Irak argumentirajo, so ZDA kot razlog navedle tiranijo Sadama Huseina nad Irakom.

Kot poslednji razlog pa so ZDA uradno razglasile tudi željo po izvozu demokracije na Bližnji vzhod. Zmaga mednarodnih okupacijskih sil je bila lažja kot leta 1991. Američani in Britanci so v Iraku naleteli le na lažji odpor, predvsem s strani paravojaških sil. 9. aprila so Američani prevzeli nadzor nad Irakom. Američani so tako postali edina okupirajoča sila v Iraku, ki so se borili proti uporom Sadamovih privržencev, verskih fundamentalistov in teroristov. Situacija v Iraku se še do danes ni umirila, ZDA tako še niso odpoklicale ameriških čet. Od leta 2003 pa do danes je izid te vojne še vedno uganka.

Medtem ko je Zalivska vojna iz leta 1991 povzročila minimalno kolateralno škodo, je invazija na Irak leta 2003 povzročila velike stroške. Potrebno je poudariti, da so finančna sredstva pri Zalivski vojni prispevali ameriški zavezniki, stroške za napad leta 2003 pa je v celoti prevzela Amerika. Ne samo, da morajo ZDA poplačati stroške vojaške operacije, ampak morajo prispevati zadostna sredstva za obnovo porušene države. Stroški pa niso bili le vojaški, ampak tudi politični. Ob odločitvi ZDA, da brez mednarodnega privoljenja napadejo Irak, so se mnogi ameriški zavezniki in svetovna javnost obrnili proti Ameriki.

Svetovna javnost je Zalivski vojni izrazila svojo podporo. Večina je vojno smatrala tudi kot priložnost, da se dokončno obračuna z vlado diktatorja Sadama Huseina in se iraškemu ljudstvu ponudi možnost, da ustanovijo demokratično in pravično vlado. Prihod ameriške vojske so Iranci sami videli kot priložnost, da se ob podpori Američanov

uprejo Sadamovemu režimu. Vendar pa so ZDA po tem, ko se je iraška vojska umaknila iz Kuvajta, Irak zapustile in upornike prepustile na milost in nemilost Sadamovi vojski.

4.2 NAPAD NA KOSOVO

Po koncu Hladne vojne se je v bivših državah komunističnega bloka pojavljalo vedno več konfliktov znotraj posamičnih držav v obliki državljanskih vojn in etničnih konfliktov. S koncem Hladne vojne se je namreč zmanjšala ideološka in predvsem finančna podpora majhnim avtoritarnim režimom, pri čemer so na privrške privreli dolgoletni etnični spori. Nastala situacija je s sabo potegnila tudi varnostno dilemo, kot jo imenujejo realisti, z varnostno dilemo pa tudi potrebo po boju za preživetje in samoohranitev.

Liberalisti poudarjajo pomen mednarodnih institucij norm in zakonov, medtem, ko sta za realiste pomembnejša moč in vpliv posamične države. Konflikt med multilateralizmom in unilateralizmom je v primeru Kosova še toliko večji, če pomislimo kako neuspešni so bili v tem primeru ZN. VS ni odobril NATO - ve odločitve za intervencijo v bivši Jugoslaviji, kar zgolj potrjuje, da je mednarodno pravo šibko v primerjavi z močno politično voljo posameznih mednarodnih akterjev. Z realistične perspektive je intervencija na Kosovu potrdila prevlado ZDA na mednarodnem odru.

Realizem podcenjuje pomen mednarodnih institucij in multilateralizma. Liberalisti pa, nasprotno poudarjajo vlogo skupnega nastopanja in odločanja. V času konflikta na Kosovo se je vzpostavila t.i. koalicija voljnih - skupina držav, ki so bile odločene, da ukrepajo in skušajo razrešiti etnični konflikt na Kosovu. Koalicija je bila vzpostavljena na temelju, da je moč ukrepati in najti rešitev za situacijo na Kosovu zgolj s skupnimi močmi in skupnim delovanjem posamičnih držav. Po mnenju liberalne teorije je odločitev NATA, da ukrepa brez privoljenja VS ZN, zgolj dokaz fluidnosti mednarodnega prava, ko pride do vprašanja humanitarne intervencije, in je tako dejanje legitimno.

Po drugi strani pa tako kritična kot marksistična teorija trdita, da nobena vojna, ki jo vodita Velika Britanija in ZDA ne more biti upravičena in pravična. Na NATO-vo intervencijo gledata kot na vzpostavljanje volje Zahoda skozi uporabo sile. Zopet gre za

konflikt med močnimi in šibkimi svetovnimi akterji, kjer potreba slednjih po pomoči zgolj znova poudarja dominantnost Zahodnih držav (Baylis in Smith 2005).

Je bil torej napad na Kosovo legitimen in predvsem ali je bil legalen?

4.2.1 ZAOSTROVANJE SITUACIJE NA KOSOVU

Ko se je predsednik Zvezne Republike Jugoslavije Slobodan Milošević leta 1989 odločil, da ukine status Kosova kot avtonomne srbske regije, so se pričeli konflikti na tem območju. Etnični albanski voditelji so leta 1990 razglasili neodvisnost od Srbije, čemur so kmalu nato sledili resni nemiri v regiji. Situacija je svoj vrhunec dosegla leta 1998, ko se je v spor vmešal tudi VS ZN, ki je z Resolucijo 1160 uvedel embargo na tem področju. Tekom enega leta se je stanje v regiji še poslabšalo, kar je imelo dve posledici: OVSE je na območje poslal svojo misijo za nadzor, NATO pa je začel preletavati Kosovo. Misije OVSE-ja in NATA so bile odobrene s strani VS z Resolucijo 1203, kjer pa se nahaja tudi del o uporabi sile, namreč: »V primeru izrednega stanja bi bilo morda potrebno uporabiti silo, da se zagotovi varnost in svoboda gibanja nadzornikov« (Johnston 2003, 464).

Prisotnost OVSE-ja in NATA v regiji pa očitno ni bila dovolj, da bi zaustavila nasilje. Srbsko zatiranje albanskega prebivalstva je svoj vrhunec doseglo v množičnem poboju 15. januarja v kraju Račak, kjer je 45 Albancev izgubilo svoje življenje. Srbsko dejanje je le še okrepilo odpor Kosovske osvoboditvene vojske. Obe strani sta bili kmalu zato pozvani, da skupaj sedeta za pogajalsko mizo in skušata razrešiti medsebojne konflikte. Ameriška državna sekretarka Madeline Albright je vplivala na albansko stran, ki jo je zastopala Kosovska osvobodilna vojska, da je podpisala sporazum. Kljub grožnjam NATA, da bo nepripravljenost za sodelovanje na teh pogajanjih vodilo k resnejšim ukrepom vojaških sil NATA v tej regiji, je jugoslovanska stran odklonila sodelovanje pri pogajanjih. NATO ni čakal, da bi dobil odobritev VS in je takoj sprožil napad na območje. NATO-va vpletenost v ta balkanski konflikt se je zaključila 9. junija s privoljenjem Zvezne Republike Jugoslavije, da se umaknejo iz Kosova in sprejmejo prisotnost NATO-vih sil (KFOR) in misijo ZN (UNMIK) na tem območju, ki bi skrbele za vzdrževanje reda in miru in bi skrbele za to, da do podobnih konfliktov ne bi več prišlo.

4.2.2 OFENZIVA NA KOSOVO – LEGALNA IN/ALI LEGITIMNA?

Značilnost vojne na Kosovu je, da sta bili v to vojno vpeti dve politični oz. vojaški kampanji – kampanja etničnega čiščenja kosovskega prebivalstva in kampanja združenih sil, ki so se odločile bombardirati srbske tarče na Kosovu in v Srbiji. Ti dve kampanji pa sta se posledično vpletli v začaran krog – bombardiranje srbskih tarč je pospešilo etnično čiščenje prebivalcev Kosova in naraščajoče število beguncev je spodbudilo nadaljna bombardiranja. Prav ta dvojnost privede do vprašanja ali je bil namen vmešavanja NATA v konflikt na Kosovu poskus, zlasti Evrope, da se znova vzpostavi mir in pravičnost, ali pa da se Kosovu vsilijo evropske moralne norme (Medvedev 2002, 19).

Prav tako se tukaj pojavi vprašanje, kdo ima pravzaprav legitimno pravico, da vstopi v vojno. Skozi leta so to pravico imele države, ki so sprejele legalen diskurz, ki narekuje v kakšnih okoliščinah in zaradi katerih vzgibov se lahko vodi vojno. Upoštevajoč ta legalni diskurz so imele države tudi legitimno pravico do kršenja suverenosti drugih držav. V primeru Kosova je bil *ius ad bello* sicer upoštevan, prišlo pa je do težav, ko so skušale države najti legitimen vzrok za poseg v konflikt na Kosovu. Končno so članice NATA napad opravičile kot legitimen, saj je zveza NATO zveza demokratičnih držav, ki so vse podprle aktivno vključitev NATA v spopad na Kosovu, pri čemer so bili vzgibi za poseg na Kosovo humanitarne narave. To je pomenilo spremembo obče sprejetih mednarodnopravnih norm – v vojno niso vstopile posamezne države, temveč zveza držav, prišlo pa je tudi do sprememb pogojev, pod katerimi je dovoljeno državam vstopiti v vojno – v tem primeru so bili vzroki domnevno kršenje človekovih pravic (Neumann 2002, 69).

Svetovna javnost je bila presenečena, ko je najmočnejša svetovna organizacija, NATO, napadla majhno državo na Balkanu (Kosovo), ker se ni strinjala s tem, kako na Kosovu ravnajo z etničnimi manjšinami. Mnogo držav, med njimi sta bili morda najglasnejši Rusija in Kitajska, je obsodilo samovoljno ravnanje NATA in napad na Kosovo brez podpore VS ZN.

NATO je bil zasnovan kot defenzivna zveza držav, pri čemer pa primer Kosova ne ustreza definiciji, ki NATU dovoljuje, da ukrepa, in sicer: nobena izmed držav članic NATA ni bila neposredno ogrožena oz. napadena, kar bi organizaciji dalo povod, da odgovorijo na osnovi kolektivne samoobrambe. Nobena mednarodna organizacija, razen ZN, nima legalne pristojnosti, da bi odobrila mednarodne mirovne operacije in vsaka uporaba vojaške sile na mednarodnem nivoju potrebuje tudi odobritev s strani VS ZN. Za napad na Kosovo in začetek Operacije združenih sil tako NATO ni imel nikakršne legalne podlage.

Kljub vsemu so obstajali poskusi, da bi se Operacijo združenih sil definiralo in upravičilo kot legalno. Nekateri diplomati so trdili, da je že sama humanitarna situacija na Kosovu več kot dovolj, da bi upravičila legalnost napada NATA na Kosovo.

Drugi spet so trdili, da legalno osnovo za Operacijo združenih sil predstavljajo resolucije ZN iz leta 1998, in sicer Resolucija 1160, Resolucija 1199 in Resolucija 1203.

VS je 31. marca sprejel Resolucijo 1160, v kateri je opozarjal na pretirano uporabo sile s strani srbskih policijskih enot nad civilisti na Kosovu. Resolucija je v skladu s VII. poglavjem UL ZN⁸ uvedla embargo na dobavo orožja ZRJ in Kosovu. V Resoluciji 1199 z dne 23. septembra se je VS ZN zopet skliceval na VII. poglavje ULZN. V Resoluciji je VS ostro obsodil dejanja nasilja Srbskih varnostnih sil in Jugoslovanske armade na Kosovu. VS je zahteval, da obe strani takoj ukrepata in popravita obstoječi humanitarni položaj v regiji ter preprečita potencialno humanitarno katastrofo. Hkrati je VS opozoril tudi, da bo razmislil o nadaljnih akcijah in ukrepih za vzpostavljanje miru in varnosti na Kosovu, če obveznosti iz resolucij 1160 in 1199 ne bodo izpolnjene.

V Resoluciji 1203 z dne 24. oktobra je VS izrazil odobravanje dejanj Jugoslovanske armade, ki je delno umaknila svoje čete s Kosova po pritiskih s strani mednarodne skupnosti, pa vendar je bilo v resoluciji poudarjeno, da je mednarodna skupnost še naprej zaskrbljena zaradi humanitarne situacije na Kosovu in da nerazrešeno vprašanje glede Kosova predstavlja grožnjo varnosti in miru v regiji.

Ker sta dve pomembni članici VS, Kitajska in Rusija, grozili z vetom na odobritev uporabe sile, v VS nikoli ni prišlo do razmisleka o nadaljnih akcijah in ukrepih iz Resolucije 1199. To vlogo je tako nase prevzel NATO, ki se je odzval na humanitarno

---

⁸ VII. poglavje UL ZN govori o akciji v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj.

krizo in je leta 1999 interveniral z vojaško silo. Kljub temu, da je imel NATO pri svojem ukrepanju moralno podporo večine članic VS ZN, pa je akcija uradno potekala brez odobritve VS ZN.

Ameriška državna sekretarka Madeline Albright je trdila, da je VS s sprejetjem treh zgoraj omenjenih resolucij (1160, 1199 in 1203) na podlagi VII. poglavja ULZN Zvezni republiki Jugoslaviji naložil obvezne pogoje, ki pa jih je slednja dosledno kršila. Tako da je po mnenju Albrightove NATO zgolj deloval v okviru teh resolucij. Namestnik britanskega predsednika vlade John Prescott je prav tako vztrajal, da je NATO zgolj sledil določilom resolucij 1199 in 1203.

Vsi ti argumenti pa stojijo na trhli podlagi. Mednarodni zakon, ki bi dovoljeval humanitarno intervencijo v primerih genocida, namreč ne obstaja. Prav tako nobena izmed omenjenih resolucij (1160, 1199 ali 1203) eksplicitno ne dovoljuje uporabe oborožene sile naproti Zvezni republiki Jugoslaviji. Kljub trditvam članic NATA je bila Operacija združenih sil v nasprotju z mednarodnim pravom.

V mednarodni skupnosti ima vsaka država pravico do suverenosti ter nenapadanja in nobena država nima pravice, da bi to suverenost kakorkoli ogrozila ali napadla. Ti dve pravili se lahko krši le v primeru, če sta ogrožena mednarodni mir in varnost. Potemtakem je bila Operacija združenih sil deležna ne le obtožb, da je bila ilegalna, temveč so mnogi dvomili tudi o legitimnosti te operacije. V ZDA, ki so znotraj NATA največja država članica, so bili na te obtožbe precej občutljivi. Kot soustanoviteljica pomembnejših mednarodnih organizacij, kot so ZN in NATO, je ZDA smatrala nezadovoljstvo s strani javnosti z delom organizacij kot napad na politiko ZDA. Obtožbe, da je bila Operacija združenih sil nelegitimna, pa so zgolj še povečale nezadovoljstvo med državami v razvoju s privilegiranim položajem ZDA znotraj ZN in drugih mednarodnih organizacij. Zato si je Amerika na čelu s Clintonovo administracijo močno prizadevala, da bi prepričala mednarodno skupnost držav, da je bil napad na Kosovo upravičen in legitimen.

NATO je večkrat poudaril, da napad na Kosovo ni bil mišljen kot dejanje agresije nad kosovskim prebivalstvom. Takratni generalni sekretar NATA Javier Solana je poudaril:

»... S prebivalci Jugoslavije, ki so že predolgo izolirani od preostale Evrope zaradi politike njenih voditeljev, nismo v sporu« (Coleman 2007, 209).

Takratna ameriška državna sekretarka Madeline Albright je dala mednarodni javnosti vedeti, da pojmuje Miloševićev režim kot agresijo, ki se je ne bi smelo tolerirati. Nadalje je nekdanji ameriški predsednik Clinton dejal, da je za NATO-ve prelete Kosova kriv Milošević in njegova politika: »Če predsednik Milošević ni pripravljen na mir, potem bomo omejili njegove zmožnosti za vojno« (Coleman 2007, 209).

Ko govorimo o legitimnosti Operacije združenih sil, je govora o treh skupinah držav. Prvo skupino predstavljajo zaveznice ZDA, med njimi sta tudi Francija in Velika Britanija, ki so zagovarjale legitimnost napada na Kosovo. Drugo skupino predstavljajo države pod vodstvom Rusije in Kitajske, ki so NATO-vi operaciji odkrito nasprotovale. V tretjo skupino pa spadajo države, ki so jih dogodki na Balkanu vzevirjali, a so bile neodločene glede legitimnosti vmešavanja NATA v tej regiji. Slednja skupina je bila najpomembnejša, saj bi lahko njihova odobritev Operacije združenih sil lahko bila več kot dober substitut za podporo VS ZN (Coleman 2007, 211).

Zagovorniki intervencije NATA na Kosovu so predstavili več kompleksnih argumentov v prid legitimnosti Operacije združenih sil. NATO-va prisotnost na Kosovu naj bi služila interesom in predstavljala vrednote mednarodne skupnosti, kot so zapisane v I. poglavju UL ZN. Ti interesi so povzeti v 1.1 členu ULZN, kjer je zapisano, da je potrebno preprečiti in odstraniti vsakršno grožnjo mednarodnemu miru, v členu 1.3 pa je nadalje zapisano, da je treba spoštovati človekove pravice in osnovne svoboščine. VS je v Resolucijah 1199 in 1203 izrazil zaskrbljenost nad humanitarnim položajem v Kosovu in je obstoječo krizo pojmoval kot ogrožanje mednarodnega miru in varnosti. Po mnenju zagovornikov Operacije združenih sil je bil NATO zgolj bolj efektiven pri jamčenju načel vsebovanih v UL ZN. Predstavniki NATA so v enem izmed poročil za javnost zatrdili, da: »NATO si v boju proti Zvezni republiki Jugoslaviji zgolj prizadeva doseči cilje mednarodne skupnosti .. miroljubno, multietnično in demokratično Kosovo, kjer bi vsi ljudje živeli v varnem okolju in bi enakovredno uživali univerzalne človekove pravice in svoboščine« (Coleman 2007, 213).

Ti argumenti so jasno nakazovali, da je Operacija združenih sil do potankosti sledila določilom iz ULZN in upoštevala interese ter vrednote mednarodne skupnosti, v nasprotju z VS ZN, ki je bil v tem primeru bolj ali manj neaktiven.

Argumenti legitimnosti Operacije združenih sil pa so bili odvisni od tega, kako jih je sprejela mednarodna skupnost, zato so bile države, ki glede NATO-vega posega na Kosovo niso imele docela izoblikovanega mnenja, ključnega pomena. Če bi dovoljšnje število držav podprlo zagovornike NATO-ve operacije na Kosovu, torej da bi operacija odražala mednarodne interese in vrednote, bi bila legitimnost intervencije splošno sprejeta. V nasprotnem primeru, če bi se skupina neodločenih držav pridružila mnenju kritikov Operacije združenih sil, pa bi NATU in ZDA ob neobstoječi podpori s strani VS ZN zmanjkalo dokazov, da je bila intervencija legitimna.

NATO je pravzaprav ustvaril svoje lastne kriterije legitimnosti. V NATU so tako prepričani, da organizacija, v katero je vključenih 19 demokratičnih držav, ki verjamejo, da je to, kar počnejo, prava in edina pot, ne more storiti ničesar nedovoljenega ali protizakonitega. Nedvomno je tukaj poudarek predvsem na dejstvu, da je v NATO vključenih 19 držav – multilateralizem je namreč eden izmed elementov legitimnosti, predvsem če so države, vključene v multilateralno zvezo, demokratične.

NATO je prav tako uspešno lobiral za podporo Operacije združenih sil pri nečlanicah – govora je o 24 državah, ki so z NATO-om povezane preko programa, imenovanega Partnerstvo za mir iz leta 1999. Pri lobiranju je bil NATO uspešen, zato se je lahko v zagovor legitimnosti svoje vpletenosti na Kosovu oprl na 42 držav.

NATO-va največja diplomatska zmaga pa se je zgodila znotraj ZN, pri čemer je potrebno poudariti, da je imel NATO znotraj ZN precejšen vpliv, saj so kar tri članice NATA (Francija, ZDA in Velika Britanija) hkrati tudi stalne članice VS ZN. Tako je NATO pripomogel k temu, da osnutek resolucije VS ZN z dne 26. marca 1999, ki je obsojala operacijo združenih sil, nikoli ni bil sprejet. Osnutek resolucije, ki so jo sponzorirale Belorusija, Rusija in Indija je NATO-vo kampanjo označil kot kršitev določil UL ZN in grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Prav tako so v resoluciji postavili zahtevo, da naj NATO nemudoma preneha uporabljati silo nasproti Zvezni republiki Jugoslaviji. Ker so Francija, ZDA in Velika Britanija kot stalne članice VS ZN uporabile pravico veta, resolucija ni bila nikoli sprejeta. Dokončni uspeh znotraj ZN pa je NATO dosegel, ko je

VS 10. junija 1999 sprejel Resolucijo 1244. 3. junija je Zvezna republika Jugoslavija sprejela mirovni plan, ki ga je posredoval finski predsednik Ahtisaari, ki je na Kosovu zastopal EU. Načrt je bil v veliki meri podoben načrtu NATA za stabilizacijo Kosova, vključno z umikom čet Zvezne republike Jugoslavije iz Kosova in prihodom mednarodnih civilnih in vojaških enot v regijo. Vojaško-tehnični načrt za implementacijo teh ciljev je bil sprejet 9. junija, naslednji dan, 10. Junija, pa je Resolucija 1244 potrdila prisotnost NATO-vih mirovni sil na Kosovu (KFOR). Resolucija 1244 je nedvomno koristila članicam NATA, saj je preko nje mednarodna skupnost sprejela NATO-vo kampanjo in privolila, da pomaga tej organizaciji, da do konca izpelje svoj načrt za stabilizacijo Kosova. Čeprav je v resoluciji jasno poudarjeno, da so ZN še vedno tista mednarodna organizacija, ki skrbi za mednarodni mir in varnost, pa NATO-va intervencija ni bila deležna nobene graje ali obsojanja. Resolucija je sicer pomenila konec NATO-vih aktivnosti na Kosovu, vendar pa ni opustila ciljev te vojaške organizacije.

Omenjene diplomatske zmage so pripomogle k najpomembnejšemu cilju: preko njih je bila Operacija združenih sil vsesplošno sprejeta in je bila smatrana kot dejanje, ki promovira interese in vrednote širše mednarodne skupnosti (Coleman 2007, 225). Leta 2000 je izšlo Poročilo o dogodkih na Kosovu (*Kosovo Report*), ki ga je izdala Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo. V poročilu je moč najti potrdilo NATO-vih argumentov (Coleman: 2007, 226):

Po mnenju Komisije je bila NATO-va intervencija nelegalna, a legitimna. Nelegalna je bila, ker ni pridobila predhodnega dovoljenja za samo intervencijo s strani Varnostnega sveta Združenih narodov, vendar pa je bila intervencija upravičena, saj so bila poprej izčrpana že vsa diplomatska sredstva, prav tako pa je bilo s pomočjo intervencije osvobojena večina populacije Kosova po dolgem obdobju zatiranja s strani srbske vlade.⁹

Ko govorimo o legitimnem aspektu bombardiranja Kosova, ne moremo mimo dejstva, da je bilo mnenje svetovne javnosti močno razdeljeno. Kritiki so akcije NATA na območju bivše Jugoslavije močno obsojali, predvsem pa bombne napade na Kosovo. Dejstvo je bilo, da bombe niso uničile le vojaških objektov, ampak so bile usmerjene tudi nad nedolžne civiliste ter da so med drugim uničile dobavo elektrike in vode ter s tem ogrozile življenja mnogih. Med drugim je javnost zaskrbelo tudi dejstvo, da bi

---

⁹ *Independent Commission on Kosovo, Kosovo Report, Executive Summary.*

intervencija na Kosovu povzročila le še večji val beguncev v sosednje države, ki so pod svoje okrilje že tako sprejele veliko prebežnikov iz območja bivše Jugoslavije. Konflikt na Kosovu je izzval tudi veliko nestrinjanj med prebivalci držav, ki so odkrito podpirale Srbijo, med njimi je bila tudi Grčija.

Podporniki bombardiranja Kosova pa so to dejanje razumeli kot sredstvo, ki bo naredilo konec Srbski represiji Kosovskih Albancev ter pripomoglo k padcu vlade Slobodana Miloševića.

5 SKLEP

O naravi režima v Iraku v mednarodni skupnosti ni bilo nikoli nobenega dvoma. Prav tako ni bilo nobenega dvoma o grožnjah, ki prihajajo iz te države in o njihovem kopičenju orožja za masovno uničenje. Pričakovanja ZN so bila jasna – od Sadama Huseina so zahtevali, da razoroži svojo državo. Vendar pa tokrat za reševanje situacije z uveljavitvijo različnih, ekonomskih in drugih sankcij ni bilo prostora. Tudi ZN so se morali zateči h grožnjam, da bodo v primeru, če bi Irak nasprotoval in kršil določila resolucij ZN, ukrepali z uporabo oborožene sile. Vendar pa ZN niso računali s samovoljnostjo in odločnostjo ZDA, ki so hotele obračunati s svojimi starimi nasprotniki, kljub temu, da bi to pomenilo, da bi delovali mimo vseh določil ZN in bi s tem hkrati kršili mednarodno pravo. ZDA so bile pripravljene iti celo tako daleč, da so mednarodno skupnost prepričevale o obstoju orožja za masovno uničenje na iraških tleh, ki naj bi ga bilo treba nemudoma uničiti. In mednarodna skupnost je tem lažem verjela.

Tako kot večina mednarodnih organizacij naj bi ZN skrbeli za obstoječi red v mednarodni skupnosti oz. naj bi bili tisti, ki bi spremembe, če že, v mednarodno skupnost uvedli. Ob nastanku ZN, kjer so sodelovale tudi ZDA, je bilo jasno, da želijo slednje postati del organizacije, kjer bi same igrale vodilno vlogo. V tem primeru bi bilo namreč znotraj ZN težko sprejeti kakršnokoli odločitev brez pristanka ZDA. Do prvih večjih trenj med ZN in ZDA je prišlo zaradi principov ameriške zunanje politike. Amerika je namreč že od nekdaj vse države, ki niso delile istih vrednot kot sama, pojmovala kot nasprotnike. Po tem načelu naj bi bili mednarodni odnosi torej boj med dobrim in zlim, ki ne dopušča nikakršnih kompromisov.

Potem ko so ZN odigrali zgolj obrobno vlogo v ameriških zunanjepolitičnih odnosih, so ZDA ponovno uvidele pomen ZN v času prve iraške krize. Amerika je takrat po dolgem obdobju spodbudila okrepljeno sodelovanje z mednarodno organizacijo in navzven dajala vtis, da ZN igrajo pomembno vlogo na področju ameriške zunanje politike. ZDA so potrebovale podporo ZN, da bi lahko izpeljale svoj načrt – oborožen napad na Irak, potem ko je slednji okupiral Kuvajt – ne da bi ob tem kršile določila tako UL ZN kot mednarodnega prava. V odnosu med ZDA in ZN je bilo moč opaziti nekakšno prevlado

Amerike, ki je skušala mednarodno organizacijo prisiliti, da bi podprla politične odločitve iz Washingtona. Hkrati so ZDA z manipulacijo skušale doseči, da bi se ZN odpovedali svojemu načelu miroljubnega reševanja sporov, s čimer bi dale Ameriki in njenim načrtom za invazijo na Irak zeleno luč. Sodelovanje med ZDA in ZN se je izkazalo kot uspešno – VS ZN je javno obsodil iraško okupacijo Kuvajta in legitimiziral vojaško intervencijo na tem območju, ki se je končala z osvoboditvijo Kuvajta. Po koncu operacije Puščavska nevihta pa so zasluge za uspeh vojaške intervencije nase prevzele ZDA, ki so v boju proti Iraku odigrale vodilno vlogo. Šele takrat se je VS ZN zavedal, kako pomembno je, da ZN znova prevzamejo nadzor in pokažejo svetu, da so pripravljeni in zmožni odigrati ključno vlogo pri vzdrževanju novega svetovnega reda.

V času t. i. druge iraške krize, po terorističnem napadu na Ameriko 11. septembra 2001, se je odnos med ZN in ZDA pomaknil v povsem drugo smer. ZDA so namreč sklenile, da so ZN nepomembni, ko slednji niso podprli ameriškega načrta za napad na Irak. Kljub temu je prevladujoče mnenje, da je VS v tem primeru ravnal pravilno, saj je ameriški načrt kršil določila mednarodnega prava in UL ZN. Ameriške izjave, da pri napadu na Irak zgolj uveljavljajo pravico do preventivne samoobrambe in da je potrebno ostro nastopiti proti državi, kjer se nahaja orožje za masovno uničenje, so odločitev VS, da ne podpre ameriških zahtev, le še podkrepile. Odločitev VS so ZDA zaobšle in brez podpore mednarodne skupnosti napadle Irak. Vprašanje, ki se na tem mestu pojavlja, je, ali je sistem ZN sploh še delujoč, če pravila in določila UL ZN ignorirajo celo države, po katerih se mednarodna skupnost zgleduje. Kaj lahko ZN storijo, če se krši določila UL ZN oz. kakšne sankcije bi bilo v tem primeru potrebno uvesti? Samovoljno ravnanje s strani ZDA je namreč pokazatelj, da je UL ZN preveč rigorozna, da bi lahko nudila rešitve, ki bi dejansko bile učinkovite v situacijah, ki se danes dogajajo po svetu. Posledično so se tudi ZN začeli zavedati dejstva, da so določila UL ZN napisana in primerna času, v katerem je listina nastala in da jih je vedno težje aplicirati v današnjem svetu. ZN se zavedajo, da je tisto, kar ta mednarodna organizacija potrebuje, reorganizacija in modernizacija v njenem samem ustroju, saj bodo le tako lahko še naprej kot suverena in pomembna entiteta nastopali in odločali v ključnih mednarodnih dogodkih.

UL ZN dovoljuje, da se države zatečejo k uporabi oborožene sile le v primeru samoobrambe ali pa, če je bil napad odobren s strani ZN. Ali lahko potemtakem ameriško invazijo na Irak smatramo kot legalno? Amerika namreč nikoli ni bila dejansko ogrožena oz. ni bila ogrožena katera od njenih zaveznic, kar pomeni, da ZDA niso imele legalne osnove, da bi napad na Irak osnovale na podlagi 51. člena. Kljub temu so ZDA skušale s svojstveno interpretacijo tega člena, češ da je tudi v primeru grožnje z oboroženo silo moč govoriti o pravici do samoobrambe, prepričati svetovno javnost, da je bil napad na Irak neizogiben. Navkljub vsem argumentom pa ZDA ni uspelo, da bi napad na Irak prikazale kot eno izmed dveh izjem, v primeru katerih je napad z oboroženo silo smatran kot legalen. Obveljalo je obče sprejeto mnenje, da je bila ta vojna nelegalna.

Vendar pa še danes unilateralna, nezakonita invazija na Irak s strani ZDA in njihovih zaveznikov oz. koalicije predstavlja izziv sistemu kolektivne varnosti, kot je definirana v UL ZN.

Američani so pri napadu na Irak med drugim ignorirali tudi načela politične legitimnosti in delovali na principu prepričanja, da je zahodni model demokracije univerzalen. Pri tem so spregledali dejstvo, da je na silo vzpostaviti demokracijo v državi, ki se kulturno popolnoma razlikuje od držav zahodnega sveta, vse prej kot enostavno ali legitimno.

Pri raziskovanju legitimnih in legalnih aspektov napada mednarodnih koalicijskih sil na Irak sem se osredotočila tudi na določene dejavnike legitimnosti (podpora ljudstva, podpora tuje javnosti ter podpora javnosti v državi intervencije) in legalnosti (skladnost operacije z mednarodnim vojnim pravom in skladnost s humanitarnim pravom). Ko je ameriška vlada razglasila, da načrtuje invazijo na Irak, se je svetovna javnost odzvala z množičnimi protesti. Največji protestni shodi so potekali v Franciji in Nemčiji, kjer je tudi politični vrh ostro obsojal ameriško svojeglavost. Ameriška javnost je bila glede mnenja o legitimnosti napada na Irak dolgo razdeljena po sredini, tekom vojne in z vedno večjim številom mrtvih in ranjenih ameriških vojakov in vojakinj pa je vedno več ljudi začlenjalo vojni nasprotovati. Postajalo je očitno, da je spopad v Iraku vse prej kot legitimen.

Drugačno reakcijo je bilo moč zaslediti pri iraškem ljudstvu. Iračani so sprva vstop ZDA in koalicijskih sil v Irak sprejeli z odprtimi rokami. Zavezniške sile so Iračani pojmovali

celo kot rešitelje, ki naj bi jih odrešili dolgoletne tiranije Sadama Huseina. Po padcu Sadamovega režima so po Iraku potekala množična proslavljanja, ljudstvo je podiralo in uničevalo simbole Sadamove vladavine. Kmalu pa se je izkazalo, da bo vojna vse prej kot kratkotrajna. Zavezniškim silam je spodletela stabilizacija države in ustanovitev demokratične vlade, ki bi jo podpirali tako sunitski kot šiitski muslimani. Sledili so številni notranji konflikti med šiiti in suniti, obstajala je celo grožnja izbruha državljanske vojne. Vojna in stabilizacija ozemlja, ki naj bi trajala le nekaj tednov, traja še danes in težko bi rekli, da so v očeh iraškega ljudstva Američani še vedno heroji.

Legitimnost ZDA kot največje sodobne velesile se je še dodatno razrušila potem, ko so v javnost prišla poročila o ravnanju Američanov z vojnimi ujetniki iz Iraka.

Spopad koalicijskih sil s Sadamovo vojsko je bil prav tako vse kot prej v skladu z mednarodnim pravom. Za vsakršno dejanje, ki utegne vplivati na mednarodni mir in varnost, je potrebno pridobiti odobritev oz. legitimizacijo s strani mednarodne skupnosti. S tem, ko so uporabo oborožene sile ZDA definirale kot preventiven napad, je bilo razvidno, da so se skušali Američani čimbolj približati 51. členu ULZN, ki dopušča uporabo sile brez predhodne odobritve s strani ZN, če gre za samoobrambo. Iz ravnanja ZDA je očitno, da se niso nameravale ozirati na to, ali je vojna legalna ali ne, legitimna ali ne. Američani so znotraj VS ZN celo vodili lažno kampanjo, ki naj bi mednarodni skupnosti dala vedeti, da so se do konca zavzemali za miroljubno rešitev situacije z Irakom in da je bila vojna njihov zadnji izhod, medtem pa so VS skrivaj pojmovali kot instrument za doseg svojih ciljev. Če bi pridobili podporo VS, ki bi ameriške načrte označili kot legitimne, potem bi imeli podporo celotne mednarodne skupnosti za napad na Irak, kar bi napadu dodalo tudi legalno noto, vendar pa se to ni zgodilo. Z ustanovitvijo zapora za vojne zločince v Guantanamu in s poročili o ravnanju z ujetniki, ki so pricurjali v javnost, pa je bila ameriška vlada znova izpostavljena v mednarodni javnosti kot država, ki krši pravila mednarodnega humanitarnega prava.

6 LITERATURA

- Abrams, Irwin in Wang Gungwu. 2003. *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Amnesty International. 2004. *Vojna proti globalnim vrednotam*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.si/sl/node/1005> (30. april 2009).
- Baylis, John in Steve Smith. 2005. *The globalization of world politics : an introduction to international relations*. New York: Oxford University Press.
- Best, Geoffrey. 1997. *War and Law since 1945*. New York: Oxford University Press Inc.
- Beck, Robert J., Anthony C. Arendt in Robert D. Vander Lugt, ur. 1996. *International Rules: Approaches from International Law and International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Blix, Hans. 2004. *Disarming Iraq: The Search for Weapons of Mass Destruction*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- Bothe, Michael. 2003. Terrorism and the Legality of Pre – emptive Force. *European Journal of International Law*. Dostopno prek: <http://www.ejil.org/pdfs/14/2/412.pdf> (2. november 2007).
- Brown, Michael E., Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn- Jones in Steven E. Miller, ur. 2004. *New Global Dangers: Changing Dimensions of International Security*. The MIT Press. Cambridge: Massachusetts institute of Technology.
- Brownlie, Ian. 1995. *Basic Documents in International Law: Fourth Edition*. New York: Oxford University Press Inc.
- Cassese, Antonio. 2001. Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law. *European Journal of International Law*. Dostopno prek: <http://www.ejil.org/pdfs/12/5/1558.pdf> (2. november 2007).
- Cassidy, Robert M. 2004. *Peacekeeping in the abyss: British and American peacekeeping doctrine and practice after the Cold War*. London: Praeger.

- Campbell, David. 1992. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester: Manchester University Press.
- Cerar, Miro. 2007. Legitimnost Prava. *IUS Software*, 12. december. Dostopno prek: http://www.ius-software.si/Novice/prikaz_clanek.asp?id=24366&Skatla=17 (2. november 2007).
- Chomsky, Noam. 2003. Wars on Terror. V *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, ur. Irwin Abrams in Wang Gungwu, 147–170. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Clark, Ian. 2005. *Legitimacy in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Cortright, David in George A. Lopez. 2000. *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*. New York: International Peace Academy, Inc.
- Darcy, James. 2003. Iraq: protection, legitimacy and the use of armed force. *Humanitarian Practice Network*, 1. marec. Dostopno prek: <http://www.odihpn.org/report.asp?id=2507> (30. april 2009).
- De Klerk, Frederik Willem. 2003. American Leadership in a Globalised World: 9/11, Iraq and Beyond. V *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, ur. Irwin Abrams in Wang Gungwu, 81–89. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Dodge, Toby in Steven Simon. 2003. *Iraq at the crossroads: state and society in the shadow of regime change*. Oxford, New York : Oxford University Press.
- Dominice, Christian. 2003. The Iraq War and Its Consequences. V *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, ur. Irwin Abrams in Wang Gungwu, 201–214. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Evropski Parlament. 2006. *Parlamentarna vprašanja*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2006-0087+0+DOC+XML+V0//SL> (30. april 2009).
- Fukuyama, Francis. 1993. History and September 11. V *Worlds in Collision – Terror and the future of global order*, ur. Ken Booth in Tim Dunne, 27–35. New York: Palgrave Macmillan.

- Gorenc, Zlata. 1990. Trije čisti tipi legitimne oblasti. *Družboslovne razprave* (9): 126–133.
- Gregg, Robert W. 1993. *About Face? The United States and the United Nations*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Grovogui, Siba N. 2007. Postcolonialism: Power and Legitimacy in the International Order. V *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ur. Tim Dunne, Milja Kurki in Steve Smith, 239–241. Oxford: Oxford University Press.
- Hanssen, Gro Sandkjaer in Erling Klausen. 2007. Oslo Inner City District: Network Failure in the face of the Policy Success. V *Democratic Network Governance in Europe*, ur. Martin Marcussen in Jacob Torfing, 47–65. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Hartung, William D. in Ceara Donnelley. 2003. The Hidden Costs of War: How the Bush Doctrine is Undermining Democracy in Iraq and Democracy in America. V *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, ur. Irwin Abrams in Wang Gungwu, 175–194. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty. 2001. *The Responsibility to Protect*. Dostopno prek: <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf> (3. januar 2010).
- Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Johnstone, Ian. 2003. Security Council Deliberations: The Power of the Better Argument. *European Journal of International Law*. Dostopno prek: <http://www.ejil.org/pdfs/14/3/428.pdf> (2. november 2007).
- Johnstone, Ian. 2004. US – UN Relations after Iraq: The End of the World (Order) As We Know It? *European Journal of International Law*. Dostopno prek: <http://www.ejil.org/pdfs/15/4/380.pdf> (2. november 2007).
- Keohane, Robert O. in Joseph S. Nye. 1989. *Power and Interdependence*. New York: HarperCollins.

- Lebow, Richard Ned. 2007. Classical Realism: Classical Realist Analysis of Iraq. V *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ur. Tim Dunne, Milja Kurki in Steve Smith, 65–67. Oxford: Oxford University Press.
- Leffler, Melvyn P. 2008. *To lead the world: American strategy after the Bush doctrine*. Oxford: Oxford University Press.
- Ljubljana: *Leksikon Cankarjeve založbe*. 1988. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lock- Pullan, Richard. 2006. *US Intervention Policy and Army Inovation: From Vietnam to Iraq*. London, New York: Routledge: Taylor & Francis Group.
- Mearsheimer, John J. 2007. Structural Realism: Why do states want power? V *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ur. Tim Dunne, Milja Kurki in Steve Smith, 73–75. Oxford: Oxford University Press.
- Malone, David M. 2006. *The International Struggle over Iraq – Politics in the UN Security Council 1980–2005*. Oxford: Oxford University Press.
- McGoldrick, Dominic. 2004. *From »9-11« to the »Iraq war 2003« - International Law in an Age of Complexity*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.
- Meyssan, Thierry. 2002. *11. september: Velika laž. ZDA: terorizem ali zarota ameriških naftnih družb in vojaško – industrijskega kompleksa*. Ljubljana: ORBIS.
- Mihelj, Vlado. 2007. *Politika med amnezijo in paramnezijo*. Ljubljana: Liberalna Akademija: Društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma.
- Mihovilović, Maroje. 2005. Američani spreminjajo vojaško doktrino. *Dnevnik*, 8. julij. Dostopno prek: http://cm.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/132598 (2. april 2009).
- Miller, Laura, John Stauber in Sheldon Rampton. 2004. War is sell. V *Tell me lies: Propaganda and Media Distortion in the Attack on Iraq*, ur. David Miller, 41–51. London: Pluto Press.
- Murden, Simon. 1997. Cultural Conflict in International Relations: The West & Islam. V *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, ur. John Baylis in Steve Smith, 375–89. Oxford: Oxford University Press.

- National Security strategy of the United States of America. 2002. Dostopno prek: <http://www.bits.de/NRANEU/others/strategy/nss02.pdf>. (20. december 2009).
- Olivier, Roy. 2004. Development and Political Legitimacy: The Cases of Iraq and Afghanistan. *Conflict, Security & Development* 4 (2): 167–179. London: Taylor and Francis.
- Organizacija združenih narodov. 1969. *Vienna Convention on the Law of Treaties*. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (20. december 2009).
- Panke, Diana in Thomas Risse. 2007. Liberalism: The Iraq War 2003 – probing Liberal Hypotheses. V *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ur. Tim Dunne, Milja Kurki in Steve Smith, 98–105. Oxford: Oxford University Press.
- Peter, Mateja in Milan Brglez. 2007. Dinamika razvoja mednarodnih norm: Preventivna uporaba sile v mednarodnih odnosih po drugi svetovni vojni. *Teorija in praksa* 44 (6): 823–41.
- Pichler Coleman, Katharina. 2007. *International Organizations and Peace Enforcement: the Politics of International Legitimacy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ramos – Horta, Jose. 2003. The Post Cold War and the Unipolar World: Can the US Lead? V *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, ur. Irwin Abrams in Wang Gungwu, 49–64. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Rupert, Mark. 2007. Marxism and Critical Theory: War on Terror or twenty-first-century Imperialism? V *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ur. Tim Dunne, Milja Kurki in Steve Smith, 159–162. Oxford: Oxford University Press.
- Schoenbaum, Thomas J. 2006. *International Relations: The Path not Taken. Using International Law to Promote World Peace and Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Slocombe, Walter B. 2003. Force, Pre – amption and Legitimacy. *Survival Spring* 45 (1): 117–130.

- Simons, Geoff. 2003. *Future Iraq: US Policy in reshaping the Middle East*. London: Saqi Books.
- Smith, Steve. 1997. New Approaches to International Theory. V *Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, ur. John Baylis in Steve Smith, 287–289. Oxford: Oxford University Press.
- Sriram, Chandra Lekha. 2006. *International law, international relations theory and post-atrocity justice: towards a genuine dialogue*. London: Royal Institute of International Affairs.
- Security Council Resolutions. 2007. *UN- Official Document System of the UN (ODS)*. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/scres.htm> (8. oktober 2007).
- *Ustanovna listina Združenih narodov - Charter of The United Nations*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/aboutun/charter> (25. junij 2007).
- Van Ham, Peter in Sergei Medvedev. 2002. *Mapping European Security after Kosovo*. Manchester: Manchester University Press.
- Varnostni svet. 1990a. *Resolucija 660, S/RES/660/1990*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---1990b. *Resolucija 678, S/RES/678/1990*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---1991. *Resolucija 687, S/RES/687/1991*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---1995. *UN's Office of the Iraq Programme Oil- for- Food*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/oip/background/fact-sheet.html> (8. oktober 2007).
- ---1998a. *Resolucija 1160, S/RES/1160/1998*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).

- ---1998b. *Resolucija 1199, S/RES/1199/1998.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---1998c. *Resolucija 1203, S/RES/1203/1998.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---1999. *Resolucija 1244, S/RES/1244/1999.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---2001a. *Resolucija 1368, S/RES/1368/2001.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---2001b. *Resolucija 1373, S/RES/1373/2001.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---2001c. *Resolucija 1377, S/RES/1377/2001.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---2002. *Resolucija 1441, S/RES/1441/2002.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---2003. *Resolucija 1467, S/RES/1467/2003.* Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/285/98/PDF/N0328598.pdf?OpenElement> (31. december 2009).
- ---2005. *Resolucija 1617, S/RES/1617/2005.* Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/446/60/PDF/N0544660.pdf?OpenElement> (5. avgust 2009).
- ---2007. *Resolucija 1747, S/RES/1747/2007.* Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/281/40/PDF/N0728140.pdf?OpenElement> (31. december 2009).

- Williams, Jody. 2003. Iraq and Preemptive Self – Defense. V *The Iraq War and its Consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, ur. Irwin Abrams in Wang Gungwu, 17–48. New Jersey: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.